

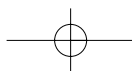
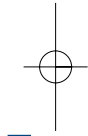
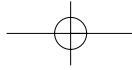
České perverzní

DOTACE

*Analýza veřejných podpor
s negativním dopadem na životní prostředí*

Praha-Brno / duben 2005

České perverzní DOTACE

*Analýza veřejných podpor
s negativním dopadem na životní prostředí*

Edici APEL (Alternativa-Příroda-Ekonomika-Lidé) založily Zelený kruh a Hnutí DUHA. Bere si za cíl přicházet s novými a v českých poměrech okrajově diskutovanými tématy ochrany životního prostředí, přinášet nové pohledy a inspirovat. Členy redakční rady jsou: Vojtěch Kotecký, Zuzana Drhová, Viktor Třebický, Martin Bursík, Jaroslav Klusák, Yvonna Gailly a Aleš Kuták.

Založení edice a vydání této studie umožnila laskavá finanční podpora Nadace OSF Praha.

Obsah:

2. Úvod

6. Přehled veřejných podpor s dopadem na životní prostředí

6. Podpora lignitových dolů u Hodonína
7. Příprava průmyslových zón
8. Zalesňování zemědělské půdy
9. Zalesňování zemědělsky nevyužívaných půd
10. Doplnkové přímé platby – orná půda
11. Tržní opatření – cukr
12. Restrukturalizace ovocných sadů
13. Daňové úlevy pro leteckou dopravu
14. Zelená nafta
15. Kanalizace dolního Labe
17. Řešení vládního programu výstavby dálnic
20. Podpora na odstraňování povodňových škod
22. Podpora prevence před povodněmi
23. Úleva pro spalování komunálního odpadu
25. Doporučení
26. Prameny

Rozumný hospodář by si v prvé řadě měl dávat pozor, aby nekazil výsledky svého úsilí. Pokud jde o českou vládu a její ekologická opatření, nelze říci totéž. Stát totiž každý rok utrácí miliardy korun z kapes daňových poplatníků na výdaje, kterými si účinně podkopává svoji vlastní práci.

Ministři státními výdaji přispívají na další rozvoj těžby a spalování uhlí. Motivují zemědělce k rozorávání poslední zeleně v krajině a městům přispívají na zástavbu okolní orné půdy. Peněžní podporou přesvědčují k větší spotřebě nafty. Platí mamutí stavby v populárních chráněných krajinných oblastech. Financují výsadbu umělých smrkových porostů. Sypou prostředky ze státní kasy do projektů, které zhoršují ohrožení některých obcí povodněmi. Podkopávají recyklaci odpadu tím, že speciálními výhodami pomáhají konkurenčnímu pálení.

Přitom zároveň věnují nemalé úsilí snaze všechny tyto problémy – vysoké emise oxidu uhličitého, škodlivé dopady velkotěžby surovin, nedostatek zeleně v krajině, zástavbu půdy, znečištění poškozující zdraví, úbytek turisticky atraktivních míst, rozsáhlé smrkové monokultury, povodňové škody či nízkou recyklaci odpadu – nějak řešit. Smysl sebelepších opatření se ovšem vytrácí, pokud stát jejich přínos zároveň podkopává kontraproduktivními dotacemi, které motivují k přesnému opaku.

Perverzní dotace

Fenomén protismyslých státních výdajů, které zvyšují ekologické škody, dokonce dostal populární název – perverzní dotace. V roce 1998 jej v prvním vydání stejnojmenné knihy proslavili profesor Norman Myers a Jennifer Kentová [1]. Dokumentovali zde, že velká část znečištění nevzniká proti vůli vlád, nýbrž naopak za jejich peníze. Stát v řadě zemí subvencuje těžbu nerostných surovin, spotřebu energie a paliv, intenzivní průmyslové zemědělství, kácení přirozených lesů či přečerpávání důležitých přírodních zdrojů, především vody a populaci mořských ryb.

Přitom vůbec nejde o malé částky ani zanedbatelné ekologické škody. Myers spočetl celkový objem světových kontraproduktivních dotací v pěti odvětvích (zemědělství, fosilní paliva a jaderná energetika, silniční doprava, voda, lov ryb) na gigantických 1,45 bilionu dolarů ročně [2]. Pokud

se připočte rovněž úhrada škod, které způsobují špinavá odvětví, ale platí společnost, účet se ještě podstatně zvýší [1]. Objem světových perverzních subvencí je třikrát větší než globální vojenské výdaje, čtyřnásobně převyšuje příjmy 1,3 miliardy nejchudších lidí na světě a pětinašobně obrat mezinárodního obchodu s narkotiky, odpovídá také polovině obratu průmyslu fosilních paliv nebo pojišťovnictví [1].

Subvence podporující těžbu uhlí či ropy, spotřebu energie nebo výstavbu a provoz uhelných elektráren patří mezi hlavní příčiny vysokého znečištění oxidem uhličitým. OECD kalkuluje, že odstranění těchto dotací by mohlo snížit světové emise několikanásobně více než celý Kjótský protokol – řádově o stovky miliónů tun, tedy o několik procent globální produkce [3]. Ekonomické propočty ukázaly, že pouhá eliminace uhelných subvencí v západoevropských zemích a Japonsku by snížila exhalace oxidu uhličitého o 5 %, tedy tolik, jako Kjótský protokol ve své původní verzi [4].

V USA dotace fosilních paliv činí podle spodních odhadů asi pět miliard dolarů ročně [3]. Podpora pro těžbu uhlí v patnácti starých zemích EU v roce 2001 činila 6,3 miliardy eur, ovšem poté poněkud poklesla [5]. Celkové přímé i nepřímé podpory pro uhlí, ropu, zemní plyn a jadernou energetiku ve státech EU-15 činily asi 24 miliard eur [6]. Německo dnes subvencuje každého uhelného horníka průměrnou částkou 78 000 eur [5]. Zatímco cena uhlí na světových trzích

se pohybuje mezi 38 a 55 euro za tunu, německé doly jej produkují s výrobními náklady 140 eur [5]. Polsko ještě na konci devadesátých let podporovalo těžbu černého uhlí exportními dotacemi ve výši 350-450 milionu dolarů ročně [5].

Exemplární příklad perverzních dotací představují tradiční zemědělské subvence v Evropské unii a USA: kvóty s intervenčními cenami, exportní dotace či přímá podpora produkce. Motivují zemědělce k vysoké výrobě – a potažmo tedy také ke spotřebě velkých dávek agrochemikálií, k rozorávání zeleň, scelování pozemků a budování velkochovů. Dotacemi podporované zvýšení průměrné úrody obilovin o jednu tunu na hektar snižuje populace polních ptáků zhruba o deset procent [7]. V některých zemích lze pozorovat přímou statistickou souvislost mezi výší subvencí a spotřebou průmyslových hnojiv a pesticidů [8].

Perverzní dotace se především ve druhé polovině devadesátých let staly významným tématem debaty o ekologické i fiskální politice. Škrtní těchto výdajů prosazují zelené organizace i liberální ekonomové. Evropská unie v roce 1993 po podpisu obchodní dohody s Austrálií (která je důležitým vývozcem uhlí) začala tlačit své členské státy k omezení uhelných subvencí [9]. Německé dotace na těžbu uhlí klesly ze 4,5 miliardy eur v roce 1997 na polovinu (2,8 miliardy) za rok 2005 [5]. Do roku 2012 mají dosáhnout 1,8 miliardy eur. Podobně EU pod tlakem veřej-

ného mínění a Světové obchodní organizace (WTO) v posledních letech krok po kroku mění svoji Společnou zemědělskou politiku (CAP) a postupně z ní vypouští prvky přímé podpory vyšší produkce. Koalice amerických ekologických organizací a sdružení reprezentujících zájmy daňových poplatníků od roku 1994 prosadila seškrtní kontraproduktivních dotačních programů a dalších federálních výdajů ve výši 26 miliard dolarů [10].

Druhy podpor

Mezi hlavní problémy při určování a odstraňování perverzních dotací patří vymezení tématu. Předmětem zájmu totiž nejsou pouze klasické přímé dotace, nýbrž také další formy státní podpory. Lepší orientaci v debatě zajistí základní klasifikace:

■ **Veřejné výdaje** – lze je v nejširším slova smyslu definovat jako prostředky vynakládané k financování položek veřejných rozpočtů. Hlavní skupiny veřejných výdajů tvoří tzv. vládní výdaje na nákup zboží a služeb spotřebního či investičního charakteru a transfery. Transfery představují jednosměrný pohyb veřejných prostředků od veřejných rozpočtů k jednotlivým příjemcům, tedy například klasické dotace [11].

■ **Veřejné podpory** – jakékoliv formy podpory, včetně programů veřejné podpory, nebo výhod zvýhodňujících podnikání nebo odvětví výroby [12]. Veřejné podpory tedy na rozdíl od veřejných výdajů a dotací nemusí mít pouze formu jednosměrné plynoucích

finančních prostředků, ale také třeba výhodných půjček, bankovních garancí, daňových úlev atd.

■ Dotace – jakékoliv opatření, které udržuje ceny pro spotřebitele pod tržními cenami (nebo pro výrobce nad tržními cenami), nebo opatření, která snižují náklady spotřebitelů a výrobců [13].

Perverzní dotace v České republice

Česká republika patří mezi země s poměrně vysokými dotacemi: v žebříčku zemí Evropské unie podle podílu veřejných podpor na hrubém domácím produktu je s 2,8 % hned na druhém místě (po Rakousku).

Veřejné podpory v České republice v roce 2003 podle formy (v milionech korun)

Oblast	Dotace	Půjčky	Záruky	Ostatní	Celkem
Životní prostředí	1,5	0,4	0	0	1,9
Úspory energie	22,4	0	0	0	22,4
Výzkum a vývoj	1 106,4	0	0	0	1 106,4
Záchrana a restrukturalizace	0,0	750,0	209,3	56 188,0	57147,3
Malé a střední podniky	74,2	0	0	1943,5	2 017,7
Podpora investic	2 307,2	0	0	1 492,6	3 799,8
Uhlí, ruda	1 347,8	0	0	0	1 347,8
Regionální podpora	372,5	0	0	0	372,5
Doprava	5 106,4	0	108,7	0	5 106,4
Cestovní ruch	120,4	0	0	0	120,4
Celkem	9 352,4	750,4	209,3	60 808,4	71 120,5

Zdroj: Úřad pro ochranu hospodářské soutěže 2004 [14]

Objem veřejných podpor v České republice činil v roce 2003 přes 2,8 % hrubého domácího produktu – asi 71 miliard korun. Podrobněji strukturu této částky ukazuje Tabulka 1. Celkové podpory v letech 1999–2003 dosáhly 288 miliard korun a rok od roku značně kolísají. Příčinou je především objem výdajů na záchranu a restrukturalizaci bank, které tvoří bezkonkurenčně největší balík peněz.

Velikost vysloveně kontraproduktivních subvencí se během posledních patnácti let výrazně zmenšila. Jen přímé dotace pro fosilní paliva přišly v letech 1994–98 české daňové poplatníky na 56 miliard korun a celková

podpora dosáhla 197 miliard [15]. Energetické dotace však mezitím prošly podstatnou reformou, takže dnešní poměry jsou podstatně více optimistické.

Ale ne docela. Při práci na této studii jsme našli a dokumentovali řadu subvencí, které přímo nebo nepřímo podporují další ekologické škody. V dalším oddílu analyzujeme řadu dílčích jednorázových výdajů, dotačních programů, daňových úlev a dalších podpor, jež přímo podkopávají snahu snížit znečištění, chránit krajinu nebo zvyšovat recyklaci odpadu.

Tato studie se z prostorových důvodů zaměřuje na tři hlavní typy podpor: dotace, vládní investiční výdaje a daňové úlevy. Nezačíná se dalšími třemi z klíčových okruhů opatření – vládními garancemi, nepřímými podporami a zajišťováním služeb. Neznamená to, že by nebyly důležité. Naopak, v důsledku mohou hrát významnější roli než klasické podpory.

Státní bankovní záruky, pojištění exportních rizik a podobné podpory patří mezi nejdůležitější zdroje veřejných finančních prostředků, které vylepšují pozici škodlivých projektů na trhu. Podstatně zlevňují úvěry, a tudíž také samotné projekty, takže stoupá šance, že uspějí proti čistější konkurenci. Ve struktuře projektů podpořených, kterým Exportní garanční a pojišťovací společnost (EGAP) v roce 2003 poskytla pojištění se státní podporou, tvořily 19 % dodávky uhlí [16]. Pomoc pro dodavatele fosilních paliv v důsledku pod-

poruje emise oxidu uhličitého, hlavní příčiny globálních změn podnebí.

Nepřímé intervence je často těžké vyčíslit, ale v některých případech jsou velmi důležité především pro snížení nákladů v některých odvětvích. Chráněná ložisková území (CHLÚ - de facto stavební uzávěry nad ložisky nerostů) snižují cenu přírodních surovin, protože těžební společnosti nejsou vystaveny otevřené tržní soutěži o příslušné pozemky s jinými způsoby využití. V roce 2003 platilo celkem 1018 CHLÚ [17]. Odpovědnost provozovatelů jaderných reaktorů za škody z případné havárie je atomovým zákonem omezena na šest miliard korun - dalších šest miliard by pokryli daňoví poplatníci a zbytek by zůstal neuhrazen. Odhady ekonomických škod při těžké jaderné havárii se značně liší. Nicméně nejnižší činí přes 80 miliard eur, tedy o dva řády větší částku [6]. Takové pravidlo omezené odpovědnosti tedy přirozeně dramaticky snižuje cenu pojistného, které ČEZ musí platit.

Konečně důležitou podporou je zajišťování klíčových a drahých služeb. Přepravu zboží tranzitními kamióny na tisícikilometrové vzdálenosti, jež za sebou zanechává znečištění a hluk, masivně dotuje stát, když dopravcům víceméně zdarma zajišťuje dálnice [18]. Pokud by této výhody nebylo, konkurenční pozice místních dodavatelů, kteří takovou podporu nepotřebují, by byla podstatně lepší. Podobně stát zdarma zajišťuje vojenskou ostrahu jaderných elektráren - konkurenční výrobci elektřiny se přitom obejdou bez této finanční pomoci.

Politický kontext: seškrtnat, nebo reformovat?

Ekologické organizace jsou přesvědčeny, že také Česká republika by měla podniknout kroky k odstranění perverzních subvencí. Summit hlav států Evropské unie v červnu 2001 doporučil „*postupné odstranění škodlivých dotací*“ do roku 2010. Šestý environmentální akční program, ekologická politika EU, požaduje reformu „*dotací, které mají podstatné negativní dopady na životní prostředí*“.

Dotace a jejich užitečnost patří mezi tradiční předměty debat mezi pravicovými a levicovými politiky i ekonomy. Konvenční schéma tvrdí, že levice prosazuje větší státní intervence do ekonomiky, včetně subvencí pro vybrané projekty, podniky či odvětví, zatímco pravice dává přednost menším daním i vládním výdajům.

Politická realita je komplikovanější. Například mezi hlavní reformátory evropských agrárních dotací patří sociálně demokratické vlády, zatímco dosavadní systém často obhajují konzervativní pravicoví politici. Republikánská Bushova administrativa pak prosazuje v americkém Kongresu nový energetický zákon, jehož hlavním prvkem je 37 miliard dolarů dotací a daňových úlev pro těžbu ropy, uhlí a zemního plynu a pro jadernou energetiku.

Nicméně účelem této studie není vstoupit do debaty, zda dotovat méně, nebo více. Poukazuje na ekologické škody, které řada

současných dotačních programů způsobuje. To samozřejmě volá po nápravě, která má tři možná řešení: subvenci prostě škrtnout, začít dotovat něco jiného, nebo podporu usměrnit přísnějšími pravidly. Diskusi, kterou z těchto variant vybrat, musí případ od případu předcházet principiální politické a ekonomické rozhodnutí: pokračovat v současné úrovni dotací, tedy subvencovat jinak, nebo podpory omezit?

Přehled veřejných podpor s negativním dopadem na životní prostředí

Podpora lignitových dolů u Hodonína

Se zhruba 12 tunami na obyvatele a rok patří Česká republika mezi evropské rekordmanky v emisích oxidu uhličitého, hlavní příčiny globálních změn podnebí. Největším zdrojem znečištění je spalování uhlí v tepelných elektrárnách. Přispívá k němu také těžký průmysl a rostoucí automobilová či kamionová doprava.

Státní politika životního prostředí řadí snížení emisí oxidu uhličitého mezi hlavní priority. Vládní program ochrany před dopady změn klimatu a Strategie udržitelného rozvoje, dva dokumenty, které ministři také schválili, přímo počítají s omezením znečištění o 30 %, tedy na 8,7 tuny na obyvatele ročně do roku 2020.

Paradoxně se tatáž vláda rozhodla další těžbu – a tedy také spalování – fosilních paliv ještě finančně podporovat. V říjnu 2004 schválila, že ze státního rozpočtu poskytne dotaci 155,5 milionu korun na další rozvoj lignitového dolu Mír v Mikulčicích na Hodonínsku [19]. Účelem dotace je zachovat 350 pracovních míst v dole, který by jinak byl uzavřen. Ročně se bude těžit půl milionu tun lignitu dodávaného do elektrárny Hodonín: společnost má kontrakt s ČEZ do roku 2010. Bezprostředně se tak otevře cesta k 7 milionům tun suroviny [20].

Mikulčice jsou jediný lignitový důl v České republice. V letech 1998-2002 se zde vytěžilo 2,4 milionu tun suroviny [17].

■ Popis programu

Podpora bude použita přímo na výstavbu dolu (vybudování chodeb aj.) a na nákup strojního vybavení. Stát zaplatí 48 % každé položky, 52 % bude hrazeno z kapitálu firmy a z bankovního úvěru. Těžba otevřených bloků lignitu může pokračovat do roku 2012, zásoby na ložisku by vystačily zhruba do roku 2050 pod podmínkou otevření dalších těžebních jam.

Projekt schválila vláda. Podmínkou ještě je souhlas Evropské komise s veřejnou podporou.

■ Kdo za program odpovídá

Ministerstvo práce a sociálních věcí a Ministerstvo pro místní rozvoj

■ Kolik program stojí

Jednorázová státní dotace na další rozvoj lignitového dolu v Mikulčicích na Hodonínsku ve výši 155,5 milionu korun.

■ Ekologické škody

Vláda bude dotovat rozvoj těžby fosilních paliv – nota bene lignitu, který patří mezi suroviny s poměrně nízkou výhřevností, takže na vyrobenou kilowatthodinu elektřiny se spotřebuje velké množství paliva a vznikne více emisí. Uhelné elektrárny produkují na kilowatthodinu elektrické energie zhruba dvojnásobně více oxidu uhličitého než spalování zemního plynu; lignit přitom ještě patří k horším druhům pevných paliv. Ministři tedy subvencí podporují přesně to, čemu se na papíře snaží zamezit.

Ze 7 milionů tun lignitu, které státní podpora umožní vytěžit, vznikne zhruba 8 milionů tun oxidu uhličitého. Nejde o zanedbatelné množství: přibližně odpovídá emisím ze všech českých osobních aut dohromady za jeden rok. Podpora snižuje cenu fosilních paliv (těžba a tedy také dodávaný lignit bude díky státní dotaci levnější, než jsou skutečné náklady) a pomáhá jim tedy v konkurenci s čistějšími zdroji energie.

Společnost paradoxně argumentuje, že rozvoj dolu umožní postup do nových částí ložiska s kvalitnější surovinou a tedy snížení emisí oproti doposud těženému palivu [20]. Takové srovnání je ovšem nesmyslné. Porovnávat je nutné těžený lignit s alternativou (jiným palivem pro elektrárnu Hodonín nebo s jiným zdrojem energie), nikoli s historickými výsledky stejného dolu.

■ Zájem daňových poplatníků

Vláda se zabývala pouze jedním návrhem: utratit více než 150 milionů korun na rozvoj mikulčického dolu. Ministři ani úředníci ve svých podkladech vůbec nezkoumali, zda by pro snížení nezaměstnanosti na Hodonínsku třeba nebylo výhodnější utratit stejnou částku na nějaký jiný projekt, nebo zda není důležitější provádět podobné opatření někde jinde.

Záměr možná není ničím jiným než plýtváním státními penězi. Kabinet to ale neví, protože ekonomickou efektivnost záměru ve srovnání s jinými ani nezkoušel zjistit. Ministři zcela náhodně vybrali jeden projekt, který jim přišel pod ruku, a schválili jej.

Příprava průmyslových zón

„Zábory půdy pro novou výstavbu jsou významné“, varuje poslední vládní zpráva o stavu životního prostředí [21]. Hned v úvodní kapitole označuje tento trend za jeden z nejvážnějších českých ekologických problémů. Přibývá totiž projektů, které namísto využití opuštěných ploch raději zabírají další plochy zemědělské krajiny. Kolem měst rostou nové průmyslové podniky, skladiště a další stavby.

Tatáž vláda ovšem velkou část záborů financuje. Ve snaze přilákat investory do českých měst totiž v roce 2000 vyhlásila program přípravy průmyslových zón. Financuje v něm budování areálů, kde zájemci najdou zajištěnou infrastrukturu, dopravní spojení a další podmínky pro své projekty. Agentura CzechInvest každoročně utratí stovky milionů korun z kapes daňových poplatníků za další zástavbu volné krajiny.

■ Popis programu

Jde o největší ze čtyř podprogramů vládního Programu podpory rozvoje průmyslových zón. Zbývající tři se zabývají provozem (školení manažerů, vybavení kanceláří a marketing jednotlivých zón), výstavbou či opravami nájemních objektů v zónách a přebudováním opuštěných průmyslových areálů na nové zóny.

Dotovat lze tři typy projektů:

- průmyslovou zónu na doposud nezastavěné půdě,

- vládním usnesením zřízenou strategickou průmyslovou zónu o výměře nejméně 200 hektarů,
- zónu připravovanou pro strategického investora.

■ Kdo za program odpovídá

Ministerstvo průmyslu a obchodu prostřednictvím vládní agentury CzechInvest

■ Kolik program stojí

Stát na přípravu nových průmyslových zón jen v letech 2001 – 2002 zaplatil bezmála 1,8 miliardy korun. Podpora nadále pokračuje.

■ Ekologické škody

Od roku 1998 CzechInvest financoval výstavbu 79 průmyslových zón [22]. Výstavba na zelené louce (právě na takové projekty je program výslovně zaměřen) zabírá stovky hektarů kvalitní orné půdy. Při rozhodování se neberou v úvahu žádná ekologická kritéria, například bonita pozemku. Areály umístěné za městem také zvyšují náročnost na dopravu a potažmo znečištění. Na řadě míst se projekty setkaly s nesouhlasem obyvatel okolních obcí či měst: v severomoravské Dolní Lutyni, Havrani nedaleko Mostu, Hradci Králové či plzeňské čtvrti Borská pole.

Jedinou motivací, aby obce nebo města postavila zónu raději na nějakém opuštěném pozemku, je vágní požadavek předložit se žádostí o dotaci také „zdůvodnění, proč

v dané lokalitě byla dána přednost vybudování průmyslové zóny před regenerací stávajících průmyslových zón” [23].

Další z podprogramů CzechInvestu podporuje výstavbu na takzvaných brownfields, tedy obnovu opuštěných průmyslových objektů – což však nic nemění na financování výstavby na polích. Prioritou agentury navíc jsou a nadále budou projekty na zelené louce: v letech 2004-2006 chce novými zónami zastavět dalších 800 hektarů zemědělské půdy, zatímco brownfields pouze 330 hektarů [24].

Přístup agentury dobře ilustrují výsledky soutěže o nejlepší průmyslové zóny, kterou CzechInvest pravidelně pořádá. První místo v kategoriích Průmyslová zóna s největším společenským přínosem i Průmyslová zóna s nejhodnějším urbanistickým řešením dostaly v roce 2004 projekty umístěné ve volné krajině (Průmyslový park Kopřivnice, respektive Průmyslový park Cheb) [25].

■ Zájem daňových poplatníků

Nejvyšší kontrolní úřad kritizoval podporu průmyslových zón jako méně efektivní, než se původně očekávalo. Poukázal na malý daňový výnos, nepřilíš účinné vytváření nových pracovních míst a u některých investorů i dovoz od subdodavatelů ze zahraničí namísto využití domácích. CzechInvestu, MPO i obcím NKÚ navíc vytýkal špatné nakládání se státními prostředky.

Podle kontrolorů: „MPO některé podstatné věcné cíle Programu nekvantifikovalo

a následně nevyhodnocovalo... Modely vyhodnocení ekonomické efektivity Programu byly neúplné, obsahovaly některé chybné, nepřesné či zkreslené údaje, které měly vliv na výpočet ukazatelů použitých pro hodnocení Programu. Většina v nich použitých předpokladů nebyla podložena, přitom některé předpoklady měly vliv na výpočet obsazenosti zón, na výpočet dopadu Programu na státní rozpočet a na zaměstnanost v ČR...MPO a CzechInvest uvedly ve vyhodnocení některé nepřesné či chybné údaje.“

Zároveň NKÚ varoval, že: „Podle opakovaného hodnocení ekonomické efektivity provedené MPO a CzechInvestem dochází ke snížení přínosů průmyslových zón pro státní rozpočet oproti původním předpokladům. Kladný dopad na státní rozpočet do roku 2010 bude přibližně třikrát nižší, a v roce 2004 místo předpokládaných 37,5 mld. Kč nebude téměř žádný.“ [26]

Zalesňování zemědělské půdy

Zalesňování zemědělské půdy – na první pohled bezesporu přínosný program. Pokud by část českých polí byla převedena na lesy, krajina bude pestřejší, země začne lépe zadržovat povodně, omezí se eroze a nový zdroj příjmů podpoří místní ekonomiku. Přesto vládní zalesňovací program je snad nejhorsím

bodem takzvaného druhého pilíře zemědělských dotací, určeného na péči o krajinu a rozvoj venkova.

Ekologické dopady zalesnění totiž mohou být pozitivní i negativní. Záleží na místních podmínkách a na zvolené druhové skladbě vysazených stromů. Osázen široký pás v polích uprostřed jihomoravské nížiny místními druhy dřevin je nesporně přínosné. Ale zalesnit mokrou květnatou louku v šumavském podhůří další smrkovou monokulturou znamená vážnou ekologickou škodu a navíc plýtvání penězi.

Vládní dotace bude podporovat více druhých než prvních případů. Způsobily to dvě příčiny. Za prvé program není výslovně zaměřen na výsadbu lesů s přirozenou skladbou na orné půdě. Za druhé mu chybí opatření, která by zabránila, aby alespoň nezpůsobil více škody než užítku.

■ Popis programu

Program je součástí tzv. Horizontálního plánu rozvoje venkova (HRDP), který je financován částečně z evropských zemědělských dotací a částečně ze státního rozpočtu.

Subvence je nároková: podporuje se každý projekt, který splní stanovená kritéria. Zemědělcům se vyplácejí pevně stanovené částky na dva účely: jednorázová dotace na samotné vysazení stromů a související práce a průběžná náhrada za ušlou zemědělskou produkci na 20 let. Pokud se zalesňuje orná půda, průběžná podpora je ve srovnání s lou-

kami a pastvinami zhruba o polovinu vyšší (protože ušlý zisk z pole je v přepočtu na hektar větší než ušlý zisk z pastvy nebo sena).

■ Kdo za program odpovídá

Ministerstvo zemědělství

■ Kolik program stojí

Program byl zahájen od poloviny roku 2004. Vláda se za něj do roku 2006 chystá zaplatit celkem 132 milionů korun ze státního rozpočtu a dalších 528 milionů bude činit příspěvek evropských zemědělských dotací v rámci tzv. Horizontálního plánu rozvoje venkova (Údaje zahrnují i samostatný program podporující pěstování rychle rostoucích dřevin pro energetické účely: oba dotační tituly mají společný rozpočet, takže částku na zalesňování nelze vyčlenit.)

V předchozích deseti letech programu předcházela obdobná podpora financovaná ze státního rozpočtu. Celkem za ni vláda v letech 1994-2002 vyplatila necelých 470 milionů korun a osázeno bylo skoro 50 čtverečních kilometrů pozemků [27]. Více než polovina (266 milionů) z toho připadla na roky 2000-2002.

■ Ekologické škody

Program, který zavádí HRDP, je (stejně jako dosavadní podpora ze státního rozpočtu) špatně připraven a proto v lepším případě promarní příležitost k přínosným projektům, v horším způsobuje škody.

Příčinou je především absence konkrétních kritérií:

- Program neobsahuje žádná konkrétní, výslovná omezení, která by bránila zalesňová-

ni cenných pozemků. Nezávazné stanovisko úřadu odpovědného za ochrany přírody (které navíc není nezbytné na malé plochy pod půl hektaru – což jsou často velmi důležitá útočiště vzácných druhů v krajině) nedostačuje.

- Program nevyžaduje využití přirozené druhové skladby stromů. Umožňuje tedy, aby stát přímo dotoval další sázení nevhodných a nestabilních smrkových porostů. Vládní Národní lesnický program přitom varuje, že v lesích „neúměrně převládá podíl jehličnatých dřevin...nad listnatými“ [28]. Ministerstvo zemědělství však namísto, aby je omezovalo, platí novou výsadbu. Opatření ve prospěch přirozené skladby se omezují jenom na poněkud vyšší sazbu subvence pro listnáče. Přirozené by přitom bylo, aby stát výsadbu, kterou si nepřeje a chce ji omezovat, nedotoval vůbec.

Při výběru pozemků přirozeně působí ekonomický tlak. Dotované zalesňování je výhodné na podhorských lukách, kde se zemědělské hospodaření beztak pohybuje na hranici rentability, ale méně se vyplatí majitelům úrodných polí v nížině. Stát proto touto dotací bude podporovat osazování cenných pozemků, i když to třeba nebylo záměrem.

Anekdotická pozorování častého zalesňování druhově bohatých luk v podhorských oblastech nepřirozenými kulturami smrku zatím potvrzují obavy z tohoto programu.

■ Zájem daňových poplatníků

Vláda by také měla vyřešit, k čemu je vlastně zalesňování určeno. HRDP stanoví tři hlavní cíle: snížit výměru obdělávané půdy

nevhodné pro zemědělství, omezit erozi a zvýšit retenční schopnost krajiny a za třetí „posílit biodiverzitu v oblastech s malým podílem lesa“ [27]. Přinejmenším mezi prvním a třetím cílem v praxi panuje principiální rozpor: půda nevhodná pro zemědělství je spíše v horách a podhorských oblastech, zatímco malým podílem lesa trpí nížiny.

Zalesňování zemědělsky nevyužívaných půd

Vedle toho, že podporuje zalesňování, ministerstvo zemědělství vyčlenilo část peněz ze strukturálních fondů ještě na samostatný program sázení lesů speciálně na půdu ležící ladem.

■ Popis programu

Jde o jeden z programů financovaných z evropských Strukturálních fondů v rámci Operačního programu Zemědělství. Ministerstvo zemědělství hodlá v letech 2004-2006 zajistit zalesnění 220 hektarů půdy. Financovat lze pouze výsadbu na zemědělských pozemcích, kde se alespoň tři roky nehospodařilo.

■ Kdo za program odpovídá

Ministerstvo zemědělství

■ Kolik program stojí

Celkem 42 milionů korun v letech 2004-2006, z toho zhruba 31 milionů ze struktu-

rálních fondů a zbytek ze státního rozpočtu [29].

■ Ekologické škody

Problémy jsou podobné jako v případě zalesňování financovaného z HRDP. Program neobsahuje žádné konkrétní podmínky, které by bránily zalesňování cenných pozemků nebo vyžadovaly využití přirozené skladby stromů [30]. V tomto případě se dokonce ani nevyžaduje nezávazné vyjádření úřadu odpovědného za ochranu přírody.

Jedinou (nepřímou) motivací pro více ekologická řešení jsou hodnotící pravidla, kde projekty vysazování listnáčů (včetně listnatých monokultur a nepůvodních dřevin) dostanou více bodů než jehličnaté lesy. Opět se ale nevyžaduje přirozená skladba. V důsledku tedy opět hrozí, že stát bude vyplácet peníze za další rozšiřování nepřirozených kultur smrku, které si v krajině ve skutečnosti nepřeje a jež chce omezovat.

Podpora je dokonce výslovně určena výhradně na osazování ploch ležících ladem, což se zdůvodňuje ochranou proti šíření plevelů nebo invazních rostlin. Tento záměr je výslovně problematický. Představa, že se takto podaří podstatně omezit rozšiřování například bolševniku nebo křídlatky, je totiž iluzorní.

Přitom malé ladem ležící plochy patří mezi hlavní útočiště biologické diverzity v zemědělské krajině. Z hlediska podpory přírody a zeleně v krajině je jejich zalesňování kontraproduktivní – přinejmenším proto, že prostředky by šlo využít k osázení biologicky

daleko méně hodnotných ploch orné půdy. V řadě případů patrně dokonce povede ke snížení přírodního bohatství, protože vysázená monokultura bude druhově chudší.

■ Zájem daňových poplatníků

Ministerstvo zemědělství ke všemu v operačním programu výslovně přiznává, že „[n]a některých těchto plochách již dochází i k přirozenému náletu dřevin“ [31]. Není tedy jasné, proč utrácet veřejné prostředky na zalesnění, ke kterému už beztak dochází přirozenou cestou.

Doplňkové přímé platby – orná půda

Počínaje rokem 2004 začal v České republice platit nový systém evropských agrárních dotací. Nejdůležitější subvence – tzv. přímé platby, financované z EU, se vyplácejí rovnoměrně, na hektar. Znamená to, že zemědělci nejsou přímo motivováni k vysoké produkci a tedy větší spotřebě pesticidů a umělých hnojiv. Je úplně jedno, zda máte sto hektarů pole a vypěstujete na něm 400 tun pšenice, či 500 tun, nebo máte sto hektarů luk. Přímé platby z rozpočtu EU dostanete vždy stejně.

Jenomže to platí právě jen pro evropskou složku přímých plateb. Nové členské země dostávají podstatně nižší platby než zemědělci v patnácti dosavadních stá-

tech Evropské unie: zprvu pouze čtvrtinové. Rok po roku se částky budou postupně zvyšovat a plně úrovně dosáhnou v roce 2013. Do té doby má proto Česká republika i další nové členské země právo svým zemědělcům k subvencím z fondů EU přidat ještě takzvané národní doplňkové platby (top-ups), které uhradí z vlastního. Doplňkové platby přitom nesmí překročit 30 % úrovně subvencí ve starých patnácti státech unie.

A právě tady je princip rovnoměrné podpory porušen. Česká republika vyplácí top-ups pouze na vybrané typy kultur nebo druhy zvířat. V roce 2004 to byla například orná půda, chmelnice, skot a další. V důsledku tedy některé způsoby využití půdy jsou více podporovány než ostatní. Zemědělce to více motivuje, aby zvolili právě tyto obory.

Velký problém znamená především dotace na ornou půdu. Platba, kterou zemědělec dostane navíc pouze v případě, že vlastní pole, samozřejmě ve směsi řady různými směry působících ekonomických faktorů přidává další motiv k rozšiřování rozorané půdy na úkor luk, pastvin nebo sadů. Přitom vláda sama upozorňuje, že právě pole tvoří neúnosně velkou část českých zemědělských pozemků.

■ Popis programu

Podpora pro ornou půdu částečně zvyšuje přímé platby evropských subvencí. Na každý hektar stát vyplácí do 2500 korun.

Dotace je nároková, takže ji dostane každý zemědělec, který se přihlásí a splňuje podmínky.

■ Kdo za program odpovídá

Ministerstvo zemědělství prostřednictvím Státního zemědělského intervenčního fondu

■ Kolik program stojí

Program byl zahájen od poloviny roku 2004. Definitivní částka, kterou za něj stát ze svého rozpočtu zaplatí, zatím není známa.

■ Ekologické škody

Přímé platby z tzv. prvního pilíře Společné zemědělské politiky (CAP) se budou rozdělovat rovnoměrně, na hektar zemědělské půdy. Doplňkové platby ale už rovnoměrné nejsou. Majitelé orné půdy je dostanou, vlastníci travních porostů nikoli (jen případně nepřímo, v doplňkových platbách na kus dobytka). Podpora tedy přidává další motiv k rozorávání luk a pastvin. Travnaté plochy jsou přitom důležité pro přírodu, k ochraně proti povodním i obraně před erozí. V České republice tvoří orná půda 72 % zemědělských pozemků a její podíl se jen velmi pomalu snižuje, zatímco ve státech EU-15 je to pouze 60 % [21].

Vláda i Evropská unie přitom na papíře prosazují pravý opak: aby se výměra orné půdy snižovala ve prospěch luk, pastvin a lesů. Ministři v oficiálních dokumentech výslovně varují, že vysoký podíl polí u nás patří mezi vážné ekologické problémy. Zařa-

dili jej také mezi indikátory, kterými bude vláda sledovat plnění své Strategie udržitelného rozvoje.

■ Zájem daňových poplatníků

Vláda také přímo financuje přeměnu polí na travní porosty. Součástí agroenvironmentálních programů placených převážně z prostředků EU jsou také dotace na zatravňování orné půdy. Na podobnou podporu ze státního rozpočtu vláda v letech 2000-2002 utratila 72 milionů korun. Navíc subvence pro podhorské zemědělství (tzv. méně příznivé oblasti – LFA) se vztahují výhradně na louky a pastviny právě proto, aby zemědělce motivovaly ke změně hospodaření. V letech 2004-2006 se na ně má vynaložit 7,7 miliardy korun z evropských prostředků a další 2 miliardy ze státního rozpočtu.

Doplňkové platby na ornou půdu přitom motivují k pravému opaku. Daňoví poplatníci tedy platí různé dotační programy, které v důsledku stimulují k přesně opačným krokům, takže se vzájemně potírají.

Podpora, stejně jako veškeré ostatní přímé platby, navíc není podmíněna žádnými ekologickými kritérii (například Správné zemědělské praxe nebo tzv. křížový soulad). Bez takových kritérií dotace vůbec nemotivují zemědělce k šetrnému hospodaření a naopak podporují i ty, kteří způsobují ekologické škody. Plynou do kapes rovně farmářům, kteří hospodaří s ohledem na krajinu, i těm, kteří hospodaří průmyslově bez ohledu na své okolí. Stát tedy za své peníze nedostává žádnou protihodnotu – nadstandard nad běžnou praxi.

Tržní opatření – cukr

Pokud bychom měli vybrat jednu jedinou podporu, která zasluží označení za bezkonkurenčně nejkritizovanější, budou to exportní dotace na vývoz cukru kombinované s kvótami vysoko přesahujícími domácí spotřebu. Kritika se na ně sype doslova ze všech stran: od ekologických organizací, humanitárních nadací i ekonomů.

Pěstování cukrovky přitom způsobuje i na poměry průmyslového zemědělství neobvykle velké ekologické škody. Pole s cukrovou řepou jsou silně náchylná na erozi půdy a tato plodina vyžaduje vysoké dávky pesticidů.

Humanitární organizace kritizují, že tržní podpora je nevyhnutelně spojena s exportními dotacemi. Evropská unie tak dodává svůj cukr na zahraniční trhy pod cenou. Tím připravuje místní zemědělce v rozvojových zemích o obživu. Oxfam uvádí, že exportní ceny EU dosahují pouze čtvrtiny výrobních nákladů [32]. Velký díl podpory připadá nepřímo i potravinářským korporacím, protože jim stát subvencuje vývoz slazeného zboží.

Česká republika, ačkoli spotřebuje v přepočtu na jednoho obyvatele třetí největší množství cukru v EU, má značnou nadvýrobu (přes 64 000 tun za rok) a je „dlouhodobý čistý vývozce“ [33]. Drtivá většina českého exportu míří na trhy EU, ovšem zde zase nahrazuje místní výrobce a tím přispívá k celkové vývozní bilanci unie.

■ Popis programu

Program u nás platí od roku 2004. Podpora se uskutečňuje především formou vývozní subvence: každému vývozci cukru stát stanoví kvótu a množství cukru, které vyveze, je do hranice kvóty dotováno. Objem exportovaný nad rámec kvóty již dotován není. Zároveň se stanoví ceny, za které musí zpracovatel cukrovky a výrobce cukru vykupovat cukrovou řepu od pěstitele.

Ceny jsou pro celou Evropskou unii stanoveny na pětileté období končící v roce 2006. Intervenční cena bílého cukru je 63,19 euro za 100 kilogramů, z ní se odvozuje cena surového cukru ve výši 52,37 euro. Základní cena cukrovky standardní kvality je 47,67 euro za tunu, minimální cena cukrovky A činí 46,72 EUR/t (určená pro výrobu cukru pro vnitřní trh EU) a 32,42 EUR/t pro cukrovku B (určená pro výrobu cukru na vnitřní trh EU nebo pro uplatnění na vývoz s možností získání vývozní náhrady). Rozdělení do jednotlivých kategorií se řídí stanovenými kvótami.

V Evropské unii platí také legislativní pravidla pro intervenční nákupy cukru, která však v České republice nejsou zatím realizována.

■ Kdo za program odpovídá

Podpora je součástí pravidel Evropské unie. V České republice ji administruje Ministerstvo zemědělství prostřednictvím Státního zemědělského intervenčního fondu.

■ Kolik program stojí

Intervenční ceny plně financuje Evropská unie.

■ Ekologické škody

Exportní dotace přímo podporují produkci cukrové řepy, protože zajišťují, že výkupní cena je vyšší než výrobní náklady. Nebýt této státní podpory, zemědělcům by se cukrovka nevyplatila a přešli by na jiné plodiny. Vláda navíc navzdory současné značné nadprodukcí prosazuje, aby Česká republika dostala vysoké produkční kvóty a mohla tedy pěstovat více dotované řepy.

Cukrovka přitom patří mezi zemědělské plodiny s nejzávažnějšími ekologickými dopady. V současnosti se pěstuje na zhruba 70 000 hektarech [33]. Vyžaduje značné dávky agrochemikálií a způsobuje silnou erozi i poškozování půdy. Spotřeba pesticidů je u nás na polích s cukrovou řepou, která dostávají šest až osm postřiků ročně, zhruba třikrát vyšší (3,5 kilogramu na každý hektar ošetřovaných pozemků) než průměr (1 kg/ha) [34]. Větší dávky dostávají z hlavních plodin už jen chmel, vinná réva a brambory.

Navíc se zde používají některé zvlášť rizikové látky. Cukrovka se podílí více než pětinou na české spotřebě carbendazimu [35], který je podezřelý jako endokrinní disruptor a ve Švédsku, Finsku a Dánsku patří mezi zakázané pesticidy [36].

Cukrová řepa také patří mezi plodiny, které nejvíce poškozují zemědělskou půdu. Eroze na polích s cukrovkou je vinou technologie pěstování – řídkého řádkování a odvozu půdy při sklizni – zvláště vysoká. Asi 10 až 30 % hmotnosti úrody u cukrovky tvoří zemina; v zemích EU se z farem pěstujících cukrovou řepu ztrácí tři miliony tun půdy ročně [37].

Mechanizace používaná při sklizni způsobuje stlačování půdy, v říjnu či listopadu, kdy se cukrovka sklízí, zvláště silné, protože pole jsou rozmoklá deštěm.

Restrukturalizace ovocných sadů

Program, kterým chce vláda podporovat restrukturalizaci ovocných sadů, patří mezi podpory z ekologického hlediska nejednoznačné. Nezaslouží vysloveně červenou kartu: může mít podstatné přínosy; v některých místech ale zároveň představuje vážné riziko.

Dotace totiž podporuje vykácení ovocných sadů a nahrazení novými s tím, že zemědělci v nich budou používat výhradně tzv. integrovanou ochranu. Tento způsob péče zajišťuje ochranu proti škůdcům s menšími dávkami pesticidů než konvenční intenzivní hospodaření. Na druhou stranu ovšem vážně hrozí, že se oběti některých projektů stanou staré vysokokmenné sady, které patří mezi nejdůležitější útočiště života v zemědělské krajině.

■ Popis programu

Jde o zemědělskou dotaci z českého státního rozpočtu – není tedy součástí evropských agrárních subvencí. Podpora je nároková. Každému zemědělci, který nově vysadí ovocný sad, se poskytuje stanovená částka:

do 250 000 korun za hektar jabloní, hrušní, meruněk, broskvoní a slivoní při nejméně 800 kusech stromů na hektar, do 100 000 Kč/ha jabloní, hrušní, meruněk, slivoní, broskvoní, třešní a višni s nejméně 400 stromy na každém hektaru, nebo do 50 000 Kč/ha rybízů, angreštů či malin.

Zemědělec musí přitom slíbit, že bude sad obhospodařovat nejméně deset let a dodržovat přitom zásady integrovaného systému pěstování – tedy klasické intenzivní hospodaření, ale s nižší spotřebou pesticidů.

■ Kdo za program odpovídá

Ministerstvo zemědělství prostřednictvím Státního zemědělského intervenčního fondu

■ Kolik program stojí

Program byl zahájen od roku 2004. Vláda se za něj v roce 2005 chystá zaplatit 95 milionů korun ze státního rozpočtu.

■ Ekologické škody

Účelem programu je „restrukturalizace ovocných sadů, resp. nezbytné zlepšení zdravotního stavu ovocných stromů a zlepšení kvality produkovaného ovoce“ [38]. Nesporně pozitivním bodem je podmínka, aby nový sad byl obhospodařován podle směrnic pro integrované pěstování, tedy s nižšími dávkami pesticidů.

Ovšem sama dotace na restrukturalizaci také motivuje majitele původních, vysokokmenných sadů k jejich vykácení a nahrazení intenzivními monokulturami. Tradiční sady s pestrým bylinným podrostem, starými stro-

my a směsí odrůd patří mezi nejdůležitější útočiště biologické diversity v zemědělské krajině. Jsou důležitým biotopem řady ohrožených druhů hmyzu, které závisí na nabídce starého dřeva nebo bohatém bylinném patře. Vyskytují se zde krutihlavi, žluny a další vzácné druhy ptáků, které hnízdí v dutinách stromů a loví hmyz. Sady představují rovněž významný genetický rezervoár, kde se zachovalo mimořádné bohatství odrůd, důležité mimo jiné pro ochranu před chorobami a škůdci bez použití chemických prostředků.

Mezi kritérii dotačního programu přitom není žádná podmínka, která by likvidaci takových ploch za peníze daňových poplatníků vylučovala a omezovala projekty na restrukturalizaci intenzivních monokultur.

Daňové úlevy pro leteckou dopravu

Letadla znečišťují více než jiné dopravní prostředky – a platí přitom daleko menší daně než ostatní. Letecká doprava má sníženou sazbu DPH, z nákupu paliva pro letadla na linkách do zahraničí se DPH neplatí vůbec a především: na rozdíl od benzínu či nafty je osvobozeno rovněž od spotřební daně.

Palivo pro vnitrostátní lety lze zdanit prakticky ihned. Odlišit jej od kerosinu pro mezinárodní linky nebude problém, protože se to beztak musí dělat – palivo na domácích trasách totiž podléhá DPH.

Argument, že jde o poměrně malou část letecké přepravy, není příliš relevantní: stále jde o nezanedbatelné množství a není důvod, proč by stát měl leteckou dopravu podporovat i tam, kde nemusí. Obavy z konkurence zahraničních dopravců samozřejmě nejsou u vnitrostátních letů namístě. Reálným konkurentem je totiž železnice a případně auta, obojí způsoby dopravy s podstatně menšími emisemi. Nizozemsko uvalilo daň na kerosin pro vnitrostátní lety ve výši přes 0,2 eura za litr od ledna 2005 [5].

Komplikovanější je zavedení spotřební daně a DPH pro spoje do zahraničí. Mezinárodní právo totiž takové daně v zásadě zakazuje. Platí ovšem jedna výjimka: dvojice států se mohou vzájemně dohodnout na zdanění letů z jedné země do druhé. Bude proto nutné dohodnout bilaterální smlouvy se zeměmi ochotnými k oboustrannému zdanění, pro začátek hlavně v rámci EU. Například Německo už anoncovalo, že na takových bilaterálních dohodách s dalšími zeměmi EU má zájem. Česká republika by se k němu měla přidat.

■ Popis programu

Letecká doprava požívá mimořádné daňové úlevy:

- za letecké palivo, kerosin, neplatí spotřební daň z minerálních olejů;
- letecké palivo pro mezinárodní linky (v EU i do třetích zemí) je také osvobozeno od DPH;

- samotná letecká přeprava cestujících má sníženou sazbu DPH (5 %).

■ Kdo za program odpovídá

Daňové úlevy jsou stanoveny zákonem.

■ Kolik program stojí

Pokud by kerosin podléhal stejné spotřební dani jako motorová nafta, roční výnos by v roce 2001 činil necelé 1,4 miliardy korun [39]. Hodnota úlevy z DPH není známa.

■ Ekologické škody

Laciné palivo a letenky zvyšují poptávku po letecké dopravě – a tedy také objem přepravy samotné. Znečišťovatelé na rozdíl od jiných dopravců neplatí společnosti nic za emise, které způsobují.

Letecká doprava v posledních letech raketově roste a zároveň stoupá také znečištění. Emise z letecké dopravy se už začátkem 90. let na člověkem způsobeném, dodatečném skleníkovém efektu podílely 3,5 % [40]. Světová osobní přeprava od roku 1960 rostla 2,4krát rychleji než HDP [40]. V České republice nyní tvoří zhruba jen 0,5 % milionů tun emisí oxidu uhličitého, tedy méně než půl procenta domácího znečištění [41]. Ovšem v západoevropských zemích to už bývá několik procent a podíl se dále zvyšuje.

Efektivnost leteckých motorů stoupá, takže relativní znečištění klesá. Ale tento trend je vynulován a dokonce překonán růstem objemu dopravy. Očekává se, že globální objem osobní letecké dopravy se mezi roky

1990 a 2015 zvýší v průměru o 5 % na rok, spotřeba leteckého paliva (ve všech, nejen osobních letadlech) o 3 % ročně [40].

Zdraví lidí žijících v sousedství velkých letišť poškozují hluk a místní znečištění, především oxidy dusíku. Problém se zhoršuje s růstem objemu přepravy. Komplikují jej také noční lety. Rostoucí letecká doprava vyvolává protesty obcí kolem evropských letišť, včetně pražské Ruzyně.

■ Zájem daňových poplatníků

Daňové poplatníky přirozeně bude zajímat, že kvůli mimořádným privilegiím letecké dopravy přicházejí každoročně přinejmenším o půldruhé miliardy korun. Společnosti v jednom sektoru, který navíc patří mezi nejhorší znečišťovatele a rozhodně nepatří mezi služby pro sociálně potřebné, se těší zcela neobvyklému a neobhajitelnému zvýhodnění.

Zelená nafta

Jedním z důvodů, proč vláda a zákonodárci pro některé druhy zboží a služeb poskytli daňové úlevy, je snaha motivovat občany a firmy k rozhodnutím, která přispívají k veřejnému zájmu. Každý asi bude souhlasit se sníženou sazbou daně z přidané hodnoty pro veřejnou dopravu: motivují lidi k cestě autobusem, tramvají či vlakem namísto auta. Ale některá taková opatření mají spíše kontraproduktivní

důsledky. Mezi ty nejparadoxnější patří takzvaná zelená nafta. Stát s ní přímo podporuje vyšší spotřebu fosilních paliv a znečištění.

■ Popis programu

Zelená nafta je přezdívka pro ustanovení zákona, podle kterého se zemědělcům a lesníkům vrací 60 % spotřební daně z nafty a benzínu. Za každý měsíc předkládají finančnímu úřadu evidenci spotřeby pohonných hmot a účty z jejich nákupu.

Účelem zelené nafty je pomoci ekonomicky těžce zkoušenému odvětví. Ministerstvo zemědělství a další obhájci argumentují, že její zrušení by mělo pro zemědělce vážné finanční důsledky.

■ Kdo za program odpovídá

Ministerstvo zemědělství

■ Kolik program stojí

V roce 2003 přišla zelená nafta státní rozpočet na 1,3 miliardy korun [42].

■ Ekologické škody

Refundace daně způsobuje, že spotřeba paliva je v zemědělství uměle levnější. Působí tedy jako bariéra proti šetrnému chování: vyhýbání se zbytečnému provozu, nákupu efektivnější mechanizace a snižování emisí oxidu uhličitého i místního znečištění. Úleva tak v důsledku vede ke větším ekologickým škodám.

Data o celkové spotřebě paliv v zemědělství se nesledují. Ministerstvo zemědělství v roce 2000 provedlo výběrové šetření, podle kterého odhadlo spotřebu nafty v tomto odvětví na zhruba 560 milionů litrů [43]. Znamenalo by to, že palivo osvobozené od daně způsobuje emise skleníkových plynů ve výši asi 500 až 700 milionů tun CO²-ekvivalentu ročně – záleží na tom, jaké konkrétní palivo bylo použito [44].

Ekonomická studie zpracovaná pro ministerstvo životního prostředí počítala, že ekologické škody (lidské zdraví, příspěvek ke globálním změnám klimatu) ze zelené nafty činí asi 1,80 Kč na každou vrácenou korunu [44]. Celkem by tedy šlo asi o 2,3 miliardy korun. Protože nemáme data o elasticitě spotřeby (tedy nevíme, o kolik by se spotřeba snížila, kdyby daňové úlevy nebylo), nelze přesně spočítat náklady vyvolané zelenou naftou. Ovšem už toto srovnání dokládá, že budou enormní.

Neobstojí přitom argument, že zrušení daňových úlev pro zelenou naftu těžce ekonomicky postihne zemědělce. Bylo by totiž možné je podpořit jiným způsobem, který by nemotivoval k vyšší spotřebě paliv – například snížením pozemkové daně ze zemědělské půdy o adekvátní částku.

■ Zájem daňových poplatníků

Zelená nafta je dobrým příkladem opatření, které motivovaly dobré úmysly, ale nepovedlo se. Původní záměr pomoci zemědělcům je obhajitelný. Konkrétní provedení však znamená, že daňoví poplatníci hradí nejhorší

možné řešení a svými penězi přispívají na větší znečištění. Společnost pro trvale udržitelný život odhaduje, že při současných trendech dosáhne ztráta v roce 2013 částky 2,4 miliardy korun [39].

Protože nebyly propočteny reálné ekonomické dopady (neví se, jak by se zrušení úlevy odrazilo ve spotřebě nafty), není jasné, jak je vlastně celá podpora účinná.

Kanalizace dolního Labe

Málokterý projekt v posledních letech vyvolal takové kontroverze jako plán ministerstva dopravy kanalizovat dolní tok Labe mezi Ústím n.L. a Děčínem dvěma novými jezy, a usnadnit tak lodní dopravu. Vláda nakonec do svého programového prohlášení zařadila kompromisní formulaci, podle které „urychlí přípravu prací na zlepšení plavebních podmínek na dolním Labi“. Vyhnula se tím závazné formulaci konkrétního technického řešení.

Daňoví poplatníci za tuto stavbu zaplatí podle současného rozpočtu asi 6,3 miliardy korun. Kritici však varují, že stavba způsobí velké škody na přírodě Labe a zároveň jde o plýtvání penězi. Projekt zničí jednu z nejzávažnějších přírodních lokalit v České republice a domov řady ohrožených druhů živočichů a rostlin. Sníží také samočisticí schopnost řeky, a tedy i kvalitu vody. Přitom panují vážné

pochybnosti o ekonomické smysluplnosti záměru.

Debata o stavbě se vede už řadu let. Postavili se proti ní vědci, ekonomové a ekologické organizace. Nejvyšší kontrolní úřad a Světová banka zpochybnili její rentabilitu. Nakonec Ministerstvo životního prostředí projekt v roce 2002 zamítlo. Neudělilo mu zvláštní výjimku, jež by umožňovala překročení zákona, který takové stavby v chráněných krajinných oblastech nedovoluje. Parlament odmítl návrh speciální změny pravidel, která by tento konkrétní záměr povolila. Během roku 2005 by o plánu měla znovu jednat vláda a spor mezi ministry životního prostředí a dopravy rozhodnout.

■ Popis programu

Ministerstvo dopravy hodlá během pěti let postavit dva pohyblivé jezy v Malém Březně a Prostředním Žlebu. Účelem projektu je zvýšit hladinu řeky a zajistit tak lodím minimální ponor 1,4 metru alespoň 345 dní v roce. Rozpočet Státního fondu dopravní infrastruktury počítá s 1,35 miliardou korun na tento projekt už během roku 2005.

■ Kdo za program odpovídá

Ministerstvo dopravy prostřednictvím Státního fondu dopravní infrastruktury

■ Kolik program stojí

Stavba má podle oficiálních údajů přijít na 6,3 miliard korun.

■ Ekologické škody

Stavba by zničila poslední divoký úsek dolního českého Labe. Řeka si zde udržela přírodní charakter, přirozeně proudí a kolísá. Právě to umožnilo zachování řady významných biotopů v nivě, zejména lužních lesů a štěrkopískových náplavů. Na kanalizovaných úsecích, kde koryto sevřely regulace, hráze a jezy, tato stanoviště většinou již vymizela.

Proto je zbytek přirozeného Labe také domovem řady ohrožených druhů, například bobra evropského, ledňáčka říčního a dalších. Evidence ministerstva životního prostředí zde uvádí 41 chráněných a ohrožených druhů. V posledních letech se sem díky projektu Agentury ochrany přírody a krajiny a Českého rybářského svazu začíná vracet losos. Místa, kde se lososi v Labi trou, budou projektem zničena.

Vodní díla stabilizují hladinu a zpomalí proudění. Říční a pobřežní biotopy i ohrožené druhy odsud proto zmizí. Klesne také množství i druhové bohatství ryb, v kanalizovaných řekách daleko nižší než na přirozených úsecích – stanoviště je méně pestré, neposkytuje tolik úkrytů a příležitostí ke tření.

Oba navržené jezy se nacházejí v chráněných krajinných oblastech – České středohoří a Labské pískovce. Zákon o ochraně přírody a krajiny zde výstavbu plavebních kanálů výslovně zakazuje. Projekt se tedy neobejde bez zvláštní výjimky ministerstva životního prostředí. Posouzení vlivů na životní prostředí (tzv. EIA) skončilo negativně.

Falešný je také argument, že případné zvýšení lodní dopravy omezí provoz kamionů. Lodě přepravují těžkotonážní, relativně levné zboží – štěrky, uhlí, cement, rudy, šrot, řepku a podobně. S automobilovou přepravou si proto prakticky nekonkurují. Reálnou alternativou jsou vlaky.

■ Zájem daňových poplatníků

Těžko říci, zda je silnější ekologická, nebo ekonomická kritika projektu. Vláda by patrně utopila přes šest miliard korun v betonu úplně zbytečně. Kanalizace dolního Labe je totiž zbytečná a nerentabilní, nezmění nezájem o lodní dopravu a ke všemu splavnost možná lze zajistit i za třetinovou cenu.

Především není jasné, k čemu vlastně stavba bude. Hladina řeky se totiž zvýší na 1,4 metru. Ovšem o zhruba 300 kilometrů dál v Německu jsou úseky, kde Labe této úrovně nedosahuje. Saská ani spolková vláda přitom nehodlají řeku regulovat – závazek, že zůstane v dnešním stavu, obsahuje i koaliční smlouva německé vlády. Lodě s větším ponorem tedy k moři stejně nebudou moci jezdit.

Ovšem i bez toho jsou vážné pochybnosti o rentabilitě projektu. Kontrola NKÚ zjistila, že návratnost projektu klesla „na nulovou hodnotu“ [45]. Studie Světové banky varovala, že „aby se [projekt] vyplatil, doprava by měla 20 let pokračovat na úrovni roku 1998, a náklady na investici by se musely od uživatelů vracet ve výši 172 korun za tunu (bez započtení úroků nebo nákladů na údržbu). Je pochybné, zda obě podmínky lze dodržet.“ [46]

Svědčí o tom rovněž klesající zájem o lodní dopravu. Objem přepravy se v České republice v letech 1988–2001 snížil na pouhých 36 % původního stavu, ze 1,7 miliardy tunokilometrů na 600 milionů [47]. Hmotnost přepraveného zboží v tunách klesla dokonce na 18 %. Příčinou je hlavně stále menší zájem o dopravu těžkotonážních komodit. Těží se méně uhlí, vyrábí méně železa a oceli, spotřebuje méně cementu – a přirozeně se také méně převáží.

Tehdejší ministerstvo dopravy a spojů si nechalo v roce 1995 zpracovat studii, kterou argumentuje ve prospěch efektivnosti stavby vodních děl. Studie vychází z prognózy vývoje nákladní dopravy v České republice do roku 2020 – a už dnes je jasné, že se nesplnila. Předpověď pro rok 2000 přestřelila o 273 % a trendy ukazují, že rozdíl v roce 2005 bude ještě daleko dramatičtější.

Dosavadní výsledky ostatně ukazují, že objem lodní dopravy vůbec nesouvisí se splavností řeky. Rok 1991, kdy dolní Labe mělo nejméně splavných dnů za celá devadesátá léta (91 dnů), vykázal tento úsek druhý největší objem přepraveného zboží (5,9 milionu tun). Naopak velmi dobrý, téměř po dvě třetiny dnů (221) splavný rok 1998 skončil nejnižší přepravou za celé desetiletí (1,3 milionu tun) [48].

V květnu 2004 dostala příslušná ministerstva návrh alternativního technického řešení pomocí tzv. by-passů – plavebních kanálů v kritických místech umístěných mimo koryto řeky. Ekologické škody by potom byly daleko menší a náklady činí jen 2,8 miliardy korun [49]. Splavnost lze tedy zajistit i daleko levněji než původním projektem.

Řešení vládního programu výstavby dálnic

Výstavba dálnic je založena na vládní koncepci rozvoje dopravních sítí z července 1999. Nezávislé posouzení vlivů na životní prostředí (SEA) tehdy její návrh obsáhle kritizovalo [50]. Ministerstvo životního prostředí proto doporučilo zvolit upravenou verzi, která kombinovala řešení ministerstva dopravy a spoju s konceptem Českého a Slovenského dopravního klubu (ČSDK). Vypouštěla některé evidentně zbytečné úseky a v dalších místech měnila trasy. Kabinet však přesto schválil původní program tehdejšího ministerstva dopravy a spoju. Přitom doporučení MŽP by lépe chránilo zdraví a kvalitu života lidí v okolí hlavních plánovaných tahů.

Vládní plán výstavby dálnic má dva hlavní ekologické dopady. První se týká celého programu: další přepravní kapacita generuje novou dopravu, na silnicích tedy přibývá aut i kamionů a zvyšuje se znečištění a hluk, přibývá dopravních nehod. Tento problém lze řešit pouze koncepční změnou dopravní politiky. Zatím většina finančních prostředků plyne do projektů, jež slouží k obsluze kamionů a rozvoji automobilové dopravy. Nemá však smysl se snažit lavině bránit tím, že ji budeme usnadňovat cestu.

Za druhé jsou některé dílčí projekty špatně navrženy. Víno špatného trasová-

ní zvýší hluk a znečištění v sousedních obcích nebo zničí vzácné části české krajiny. V řadě případů je přitom po ruce lepší a často i levnější řešení. Zatvrzelým trváním na původních plánech výstavby dálniční sítě z roku 1963 ministerstvo dopravy plýtvá miliardami korun z kapes daňových poplatníků a zároveň obětuje zdraví a kvalitu života místních lidí.

■ Popis programu

Vláda se chystá v letech 2001-2010 (respektive 2015) postavit kolem 1350 kilometrů nových dálnic a rychlostních silnic v trasách schválených koncepcí z roku 1999 [51]. Pro ilustraci: koncem roku 2003 v České republice stálo celkem 838 kilometrů dálnic a rychlostních silnic.

■ Kdo za program odpovídá

Ministerstvo dopravy prostřednictvím Státního fondu dopravní infrastruktury

■ Kolik program stojí

Na roky 2001-2010 (respektive 2015) je podle vládního usnesení naplánováno 394 miliard korun na výstavbu dálnic a rychlostních silnic [52]. Tolik peněz ale bezpečně nebude k dispozici, takže program ve skutečnosti bude mít menší výdaje.

■ Ekologické škody

Po ekologické stránce je sporný už samotný koncept masivní výstavby nových dálnic a rychlostních silnic, která má vytvořit

dodatečnou dopravní kapacitu a odlehčit tak stávajícím tahům. Tento účel zprvu nesporně plní: po jistou dobu po uvedení do provozu vytvářejí nové spojení, zkracují dopravní vzdálenosti a urychlují přepravu.

Ovšem řada navrhovaných projektů je naddimenzována oproti skutečným potřebám. A především: výzkum dopravních trendů v západní Evropě ukázal, že přidaná kapacita generuje další silniční dopravu. Původní problémy, především kongesce (zácpy), se tak pouze odsouvají na pozdější dobu a zvětšují; zároveň rostou emise oxidu uhličitého i znečištění výfukovými plyny. Mnohamiliardové stavby jsou tedy jen dočasným řešením, v dlouhodobější perspektivě dopravní situaci zhoršují a vyvolávají nové náklady. Britská konzervativní vláda v reakci na toto zjištění svých dopravních expertů v roce 1994 seškrtila svůj program výstavby silnic o třetinu a v dalších letech v jeho redukci pokračovala [53], stejně jako později nový labouristický kabinet.

Doprava v současné době způsobuje asi 10 % českých emisí oxidu uhličitého a podle prognóz má znečištění do roku 2010 stále růst. Rapidně roste především kamionová přeprava, která se během druhé poloviny roku 2004 zvýšila podle některých odhadů o 50 %. Doprava vytvořená na dálnicích se částečně přelévá do měst. V řadě z nich jsou soustavně překračovány hygienické limity hluku i některých výfukových plynů, hlavně mikročastic prachu (PM₁₀) a karcinogenních polyaromatických uhlovodíků, a také přízemního ozonu.

Některé konkrétní projekty jsou navíc špatně řešeny a vyvolaly proto kritiku postižených obcí a místních lidí, ministerstva životního prostředí či ekologických organizací. Ministerstvo dopravy například prosazuje stavbu dálnice D3 přes Posázaví přes dlouholetý odpor obecních a městských zastupitelstev. Trasu dálnice D8 přes chráněnou krajinnou oblast v Českém středohoří prosadilo, ačkoli organizace Děti Země už v roce 1998 předložila podrobný návrh šetrnější a levnější trasy velkokapacitní dálkové silnice.

■ Zájem daňových poplatníků

Nejvyšší kontrolní úřad kritizoval ministerstvo dopravy (MD), že

„vůbec neanalyzovalo současnou společenskou poptávku po dopravě a ani nezkoumalo společenské přínosy projektů dálnic a rychlostních silnic zařazených do [vládní] KONCEPCE [rozvoje dopravních sítí do roku 2010, schválené v roce] 1999. MD mělo k dispozici jen údaje z let 1990-5 o dopravním zatížení silnic, které byly jediným kritériem pro zařazení staveb dálnic a rychlostních silnic do KONCEPCE 1999. I toto kritérium používalo MD nedůsledně... MD trvale podhodnocovalo předpokládané orientační náklady staveb dopravní infrastruktury... realizace cílů KONCEPCE 1999 je nad finanční možnosti veřejných financí a je z cca 50 % finančně nezabezpečena...MD...nezabezpečilo objektivní vstupní údaje potřebné pro zpracování analýz společenských výnosů

navrhovaných staveb dopravní infrastruktury. Nevyloučilo tak riziko, že tyto velké liniové stavby nebudou společensky efektivní.“ [54]

Ekonomická smysluplnost dálničních projektů je přinejmenším sporná. Vláda totiž neověřovala, zda se opravdu vyplatí. Konvenční teorie soudí, že „výstavba řádně husté dálniční sítě podníti a povzbudí ekonomický rozvoj ve stagnujících regionech“ [55]. Tato premisa tvoří leitmotiv dopravní politiky už řadu let. Projekty, které v souhrnu přijdou na stovky miliard korun z veřejných rozpočtů, tak dostávají zelenou na základě neověřené hypotézy, kterou navíc empirické doklady částečně vyvracejí.

Teze, že nové dálnice přinesou do měst a krajů ekonomickou prosperitu, argumentuje především nižšími dopravními náklady a rychlejším spojením. To je nesporně pravda. Ovšem reálné přínosy jsou často zanedbatelné. Částka, kterou firmy zaplatí za dopravu surovin a zboží, tvoří pouze zlomek – ve většině sektorů 2–5 % – výrobních nákladů [55]. Navíc část z nich tvoří náklady na nakládání a vykládání. Po jejich odečtení se reálný podíl snižuje na zhruba jedno procento.

Navíc pokud už je snížení dopravních nákladů významné, dálnice pracovní místa spíše přemísťují, než vytvářejí. Může to být i v neprospěch kraje nebo města, kam silnice vede. Nikde totiž není řečeno, že z nového spojení bude profitovat právě tento region. Doprava na dálnicích totiž jezdí oběma směry

– takže stejně jako bude levnější zboží dovážet a suroviny vyvážet, zlevní se také přeprava opačným směrem. Může se také stát, že snížení nákladů naopak povede ke zvýšení dovozu výrobků do regionu. Menší místní podniky mohou být vystaveny větší konkurenci, což způsobí naopak odliv podnikatelských příležitostí a pracovních míst [56].

Výzkum německého Institutu pro regionální studie v Evropě (EURES) provedený ve Španělsku a nových spolkových zemích Německa – tedy v místech, které patří k poměrně srovnatelným s českými podmínkami, pokud jde o hustotu dálnic – prokázal, že nová infrastruktura nemusí vůbec k rozvoji místních ekonomik vést [56]. Přínos postavených dálnic byl pouze zanedbatelný, přechodný a sporný nebo se vůbec nepromítal do ekonomického rozvoje. Podobně empirické studie z Velké Británie ukazují žádný nebo pouze velmi malý přínos nové silniční infrastruktury pro růst zaměstnanosti či ekonomického výkonu [57]. Výzkum OECD potvrzuje, že ekonomické „dopady na dotčený region by mohly být pozitivní i negativní, v závislosti na původní míře [jeho] konkurenceschopnosti.“ [58]

Neznamená to, že se žádná dálnice nevyplatí. Nelze však a priori předpokládat, že každá bude rentabilní. Smysluplnost každého projektu je nutné případ od případu ověřit. Pokud to vláda nedělá, pravděpodobně u řady staveb vyhazuje desítky miliard z kapes daňových poplatníků do koše.

Trasa D8 přes České středohoří

Roku 1998 předložila organizace Děti Země dopravní projekt s šetrnějším návrhem trasy dálnice Praha-Dráždany v podobě nové čtyřpruhové rychlostní silnice R28. Chráněnou krajinnou oblast České středohoří by tato velkokapacitní silnice obcházela přes Lounsko a Mostecko.

Celkové náklady takového řešení jsou o 5 % levnější než výstavba dálnice přes dvě pohoří [59]. Jeho výhodnost potvrdily také krajinářské studie a ekologické i urbanistické hodnocení. Přesto ministerstvo dopravy trvalo a trvá na původní variantě. Dokonce odmítá dílčí úpravy, které by alespoň částečně omezily škodlivé dopady automobilového provozu na místní lidi a severočeskou krajinu – především výstavbu delšího tunelu v Českém středohoří. Ombudsman v prosinci 2004 po skoro dvouletém vyšetřování vydal silně kritickou zprávu, kde mimo jiné jako kompromis doporučuje stavbu 3,5 kilometru dlouhého tunelu podle studie zpracované pro MŽP v roce 2000. Takové řešení podpořila i studie o vlivu dálnice na krajinný ráz zpracovaná na ČVUT. Ombudsman konstatoval, že „na počátku stálo porušení zákona dokonce na nejvyšší úrovni výkonné moci“, když v roce 1993 první vládní koncepce výstavby dálnic neprošla povinným posouzením ekologických vlivů. Totéž kritizoval Nejvyšší kontrolní úřad už roku 1999.

Ministerstvo životního prostředí v červnu 1999 vládě doporučilo, aby stav-

ba vedla buď obchvatem mimo České středohoří, nebo dlouhými tunely pod chráněnou krajinnou oblastí. Tehdejší vláda však tento požadavek zamítla. Rozhodla se sáhnout hlouběji do kapes daňových poplatníků a zároveň způsobit větší ekologické škody.

Dálnice D3 v Posázaví

Když v únoru 1997 vláda vypustila z programu výstavby dálnic tah D3, argumentovala ekologickými dopady a finančními náklady. Zbytečné mrhání penězi se však o dva roky později do plánů opět vrátilo.

Kamiony a auta zvýší znečištění a hluk v okolních obcích. Stavba zároveň bude znamenat těžké poškození krajiny v populární rekreační oblasti Posázaví – masivní těleso dálnice ji protne napříč nedaleko známého vrchu Medník.

Projekt je přitom zbytečný: dopravní spojení mezi Prahou a Jihočeským krajem lze zajistit levněji a s menšími škodami. Postižené obce v Posázaví, které se stavbou nesouhlasí, předložily alternativní technické řešení. Kombinuje modernizaci stávající silnice Mirošovice-Benešov-Mezno (rozšíření, obchvaty a další opatření), kterou zpracoval pražský ateliér Promika, s prodloužením již postavené rychlostní silnice Praha-Písek do Českých Budějovic podle koncepce ČSDK. Navíc z vývoje intenzity dopravy vyplývá, že mezi hlavními městem a hranicemi s Rakouskem vůbec není potřeba zcela nová dálnice. Pro oče-

kávaný objem dopravy stačí spojení do Rakouska s parametry dvou rychlostních silnic – které lze postavit levněji a rychleji.

Také nezávislé posouzení koncepce dopravních sítí v roce 1999 doporučilo dálnici v navržené podobě nestavět. Ministerstvo životního prostředí se k tomuto stanovisku připojilo. Ministerstvo dopravy však názor dotčených obcí i expertní posudek přehlíží. Ve vládě prosadilo svůj projekt.

Dálnice D11 přes NPR Libický luh

Národní přírodní rezervace Libický luh nedaleko Poděbrad chrání největší lužní les v Čechách. Domov zde mají desítky ohrožených druhů živočichů a rostlin a rostou tu obrovské staleté duby. Patří mezi nejcennější lesní a mokřadní biotopy v republice.

Přesto ministerstvo dopravy naplánovalo trasu dálnice D11 napříč rezervací – jde o jediný takový případ u nás – obrovským násypem. Na ní nadále trvá. Zamítlo návrh trasy kolem rezervace, který v roce 1998 předložil ČSDK. Stejný osud potkal požadavek ministerstva životního prostředí, které už o dva roky dříve chtělo alespoň zvážit šetrnější variantu ve stejné trase, ale po estakádě namísto náspu.

V listopadu 2004 proto byla vykáčena zbytečně velká plocha lesa s mohutnými duby. Také zásah do míst, kde žijí ohrožené druhy, je daleko tvrdší, než by musel být.

Podpora na odstraňování povodňových škod

Dotační program by šlo přejmenovat na Podporu na výrobu budoucích povodňových škod. Spočívá totiž v obnově původních regulací a dalších vodních děl, jež záplava zničila. Potok nebo řeka se tedy vrací ke stavu, který už jednu povodeň nevydržel a evidentně s ním tedy něco není v pořádku. Stavby se opravují s jednoduchým argumentem, že už jednou stály, a proto je nutné je vybudovat znovu. Ovšem odstraňování následků povodní bez zjištění, proč ke škodám došlo, se rovná ignorování lekcí a opakování minulých chyb.

Odstranění povodňových škod by proto měla předcházet analýza, proč vlastně byly jednotlivé stavby zničeny. V řadě případů by patrně došla k závěru, že jsou špatně zvolené nebo úplně zbytečné.

■ Popis programu

Program dotuje opravy staveb, které byly zničeny při povodních v letech 1997 a 2002. Většinou se jedná o obnovu vodních děl a regulovaných koryt i souvisejících objektů či zařízení.

■ Kdo za program odpovídá

Ministerstvo zemědělství

■ Kolik program stojí

1,49 miliardy korun v roce 2004

■ Ekologické škody

Ve skutečnosti jsou povodňové škody v řadě míst svým způsobem prospěšné – odstranily špatné, nefunkční regulace řek.

Některé stavby v praxi prokázaly, že záplavě nezabrání a že je nutné ochranu řešit jinak. Jiné ji dokonce zhoršují. Délka českých řek a potoků se během 20. století zkrátila na třetinu [60]. Regulace, narovnávání, betonování a další úpravy koryt urychlují odtok vody, která s tím větší silou zaplavuje města a obce na dolním toku.

Nemá smysl pokoušet se záplavu zadržet v korytě, protože při skutečně velké vodě beztak nebude stačit. Zrušení špatných a zbytečných regulací ve volné krajině by proto zvýšilo schopnost krajiny zachytit povodeň. Mnohé úpravy koryt totiž ve skutečnosti nechrání žádné důležité hodnoty. Kdyby se mohla přirozeně rozlévat, povodňová vlna by zaplavila lesy či louky, aniž by způsobila významnější škody. Lužní porosty nejenže jsou na povodně zvyklé, ale dokonce na nich závisí.

Jedenáctikilometrový přirozený úsek nivy Lužnice pod Suchdolem n.L. zadržel při povodni asi 5,5 milionu metrů krychlových vody, tedy množství odpovídající středně velké přehradě [61]. Tato a další části zdravé krajiny v CHKO Třeboňsko zajistily, že se záplavová vlna roztáhla, byla nižší, delší

a pomalejší. Díky tomu dotekla do Vltavy se zpožděním dvou dnů a nepřispěla proto ke kulminaci v Praze, což mohlo při těsných rozdílech zachránit některé části města [62].

Dotační program (a také současná legislativa) však nutí správce toků (podniky povodí, Lesy ČR, obce a další) k zakonzervování ohrožení. Zároveň regulace ničí vzácné ekosystémy přirozených toků, lužních lesů a dalších mokřadů, které jsou také důležitým stanovištěm ohrožených druhů, například vyder, ledňáčků a bledulí jarních.

■ Zájem daňových poplatníků

Daňovým poplatníkům tento dotační program zaručuje jedinou jistotu: že škody, které právě uhradili, se budou dříve či později opakovat. Povodeň, která stavby zničila, spolehlivě prokázala, že záplavu nevydrží. Paradoxně právě takové projekty úřady často prezentují jako nouzové opravy po velké vodě, u kterých hrozí nebezpečí z prodlení a kde není čas ani důvod k diskusi o jejich účelnosti.

Navíc v praxi stavby často visí v právním vakuu. Při odstraňování povodňových škod nepodléhají žádnému dohledu úřadů, protože pro ně nejsou vedena správní řízení. Tím nejsou stanoveny podmínky stavebního či vodoprávního úřadu, a tedy ani podmínka dodržet projekt. Pokud dojde ke změně projektu během výstavby, nikdo to nezkontroluje, protože se nevede ani kolaudační řízení.

Namísto, aby plývala penězi na obnovu regulací, které už jednou selhaly, ministerstva by se měla soustředit na kombinaci tří opatření: obnovy přirozených niv, přírodní dynamiky říčních koryt a přímé ochrany obcí. Podmínkou smysluplného projektu mimo jiné je, aby chránil větší hodnoty, než kolik stojí protipovodňová opatření sama o sobě – což často není splněno. Investice by nesměly zmenšovat retenční prostor k zadržení vody v nivě. Musely by zajistit, že nedojde ke zhoršení úrovně ochrany obcí a budov v okolí.

Ostravice u Frýdlantu n.O.

Nad Lubenskou lávkou ve Frýdlantě nad Ostravicí došlo při povodni v roce 1997 k devastaci koryta tak, že v délce asi 500 metrů regulace zmizela a obnovilo se původní, štěrkové řečiště. Přestože řeka protéká městem, domy nebyly ohroženy, protože je chrání odsazená hráz umístěná za lesním pozemkem táhnoucím se podél toku.

Přirozený tok se tedy obnovil a zvětšil se prostor pro rozlívání vody, aniž by to znamenalo nebezpečí pro město. Přesto byla úprava částečně opět obnovena – i projektant přímo v dokumentaci přiznal, že se sníží kapacita koryta. Paradoxně opevnili pravý břeh, ačkoli zástavba se rozkládá na levém. Na opevněném pravém břehu je les, jehož majitel nebyl ani zjištěn, a za lesem svah. Voda tedy nemá co ohrozit. Česká inspekce životního prostředí nechala poté zpracovat znalecký posudek, který potvrdil, že došlo k ekologickým škodám a že stavba byla zbytečná.

Morávka u Vyšních Lhot

Povodeň v červenci 1997 zničila hráze, opevnění břehů a další vodní díla na úseku řeky Morávky u Vyšních Lhot v Beskydech. Regulace, která pochází ze

sedmdesátých a osmdesátých let, byla nákladem zhruba 25 milionů korun částečně opravena. Celá stavba je dokonale zbytečná: před vodou totiž chrání porost lužního lesa, kde řeka v minulosti měla dostatek prostoru k rozlívání a neohrožovala žádné budovy. Zároveň zničila původní (a povodní opět obnovené) sto metrů široké přírodní štěrkové řečiště a soustředila tok do úzkého a hlubokého pětadvacetimetrového koryta.

Ve skutečnosti povodeň ukázala, že hráz dokonce přímo ohrožuje obec. Při záplavě byla na dvou místech protřena. Vodě, která se poté valila do lesa, tedy naopak bránila v návratu do koryta. Fungovala tak přesně opačně, než by měla. Domy ve Vyšních Lhotách zachránila další, odsazená hráz, která stojí vně lesa – takže poskytuje prostor k rozlívání a zároveň chrání obec.

Dodatečně zpracované hydrotechnické studie potvrdily, že kdyby byly hráze podél břehu naopak odstraněny, obnoveno široké řečiště a doplněna jednoduchá opatření (hlavně posílení a zvýšení odstavených hrází), ochrana obcí Raškovice a Vyšní Lhoty by se zlepšila z dvacetileté na stoletou vodu. Namísto toho stát investoval desítky milionů korun do opravy stavby, která zvyšuje riziko záplav hned dvěma způsoby: zrychlením průtoku povodňové vlny a zvýšením hladiny na zatopených plochách.

Podpora prevence před povodněmi

Zatímco v dotačním programu na obnovu povodňových škod vláda platí projekty, které se ukázaly jako nefunkční, z podpory prevence před povodněmi staví další podobná díla navíc.

Hlavní rozdíl: tentokrát nevíme předem, že opatření selže. Navíc některé z projektů financované z tohoto programu jsou skutečně přínosné. Ovšem koncepce založená na další regulaci opakuje chyby, kvůli kterým povodňové škody vznikají. A především: nejsou k dispozici subvence na moderní projekty, jež by využívaly šanci ke zvýšení schopnosti krajiny zadržovat záplavy a monitorovaly dopady protipovodňových opatření.

■ Popis programu

Investiční prostředky se poskytují na výstavbu a obnovu poldrů, nádrží, hrází či zvyšování průtoku vodních toků. Zároveň dotace podporují opravy a údržbu těchto vodních děl, návrhy na stanovení záplavových zón nebo studie odtokových poměrů.

■ Kdo za program odpovídá

Ministerstvo zemědělství

■ Kolik program stojí

V roce 2004 ze státního rozpočtu 429 milionů korun. Další prostředky tvoří úvěr Evropské investiční banky.

■ Ekologické škody

Hlavním dopadem projektů prevence před povodněmi jsou paradoxně další škody v obcích a městech, na domovech, mostech, továrnách a dalších budovách. Dotované stavby totiž v některých případech nepomáhají předejít záplavám a dokonce je ještě zhoršují.

Subvence se zaměřuje na budování hrází, nádrží a podobných projektů. Je založena na zhruba sto let staré koncepci, která předpokládá, že povodně lze nejlépe zadržet takovými stavbami. Astronomicky vysoké škody při povodních v roce 1997, 2002 a řadě menších záplav potvrdily, že tento přístup je chybný a jeho uplatňování pouze zvyšuje škody při dalších záplavách.

Předpokládá totiž, že velkou povodeň lze udržet v říčním korytě, což není realistické. Neposkytuje vodě prostor k rozliti se do nivy, kde by nezpůsobovala škody a snížila svoji ničivou sílu.

Nové regulace navíc ničí cenné vodní a pobřežní ekosystémy. Z dynamických, meandrujících toků plných peřejí se stávají mrtvá koryta, která neposkytují místo k životu rybám, rostlinám, hmyzu, ptákům a dalším. Ze stejného důvodu klesá také samočisticí schopnost řek, které se opět mění ve stoky.

V programu se vůbec nezkoumají dopady úprav na koryta. Přitom zvláště u šterkonosných toků hrazení bystřin a úpravy v minulosti způsobily, že se po každé povodni zahlubují řádově o desítky centimetrů až metrů. Dochází tak k přímým škodám, snižuje se retenční schopnost krajiny a v okolí klesá podzemní voda. Při povodních voda zahloubenými koryty rychle odtéká a na níže ležících úsecích toků způsobuje katastrofální záplavy.

■ Zájem daňových poplatníků

Těžko najít lepší příklad dvou naprosto protichůdných vládních dotací, jako jsou programy Podpora prevence před povodněmi a Revitalizace říčních systémů. Zatímco první spočívá v budování nových regulací řek a potočků, druhý naopak financuje jejich odstraňování. Stát se tedy na jedné straně za stovky milionů pracně zbavuje toho, co jinde za stovky milionů dál buduje.

Správci toků navíc peníze z programu doslova zneužívají. Platí z něj například odstraňování štěrku v korytech vodních toků a kácení stromů na březích s argumentem, že zvýší jejich kapacitu: proteče tudy více vody. Pokud se upravené koryto trvale zanášá štěrkem, znamená to, že je špatně upraveno. Vybagrování příliš nepomůže. V případě neupravených toků je takové opatření nesmysl: přirozená řečiště mají kapacitu koryta do ročního průtoku a zvyšování kapacity je vlastně nová úprava. Většina českých a moravských toků trpí nedostatkem splavenin (nejvíce

upravené štěrkonosné toky). Správci toku označují za překážku v korytě i štěrky, který tvoří jeho dno, protože získají finanční prostředky z dotace i prodejem štěrku. Totéž platí o kácení břehových porostů.

Ovšem program prevence před povodněmi je z pohledu daňových poplatníků pochybný i sám o sobě. Zaměřuje se na zjevně neúčinné budování dalších hrází, nádrží a podobných opatření. Naopak neposkytuje žádné peníze na vytváření prostoru k přirozenému rozlivu záplav do luk a lesů v nivách řek, kde by nezpůsobil škody, zachytil povodeň, a zpomalil tak její postup na obce a města. Při záplavách v roce 1997 zadržely poslední tři zbytky přirozené lužní krajiny na Moravě (CHKO Litovelské Pomoraví, CHKO Poodří a lužní lesy na soutoku Dyje s Moravou) více vody než všechny přehrady v povodí Moravy a Odry dohromady [63]. Rozlitá voda navíc zpět vrací do krajiny unášené živiny, čímž příznivě ovlivňuje úrodnost půdy a její absorpční schopnost.

Podobně budování přírodě blízkých úprav toků s cílem dosáhnout dynamické rovnováhy toku a tím větší spolehlivosti vodních děl při respektování potřeb na ochranu obcí či jednotlivých staveb by podstatně zlevnilo protipovodňovou ochranu. Na přirozeně tekoucí řece povodeň nic nezničí. Přitom v řadě míst není důvod udržovat regulované koryto.

Peníze se nenašly ani na přezkoumání účelnosti a nezbytnosti existujících vodohospodářských děl. Stavby, které jsou staré někdy i více než sto let, často už pozbyly

původní smysl – například dávno nefunkční náhony. Jejich zrušení by ubralo práci i náklady správcům povodí.

Úleva pro spalování komunálního odpadu

Každý rok u nás vzniká necelých 5 milionů tun komunálního odpadu [21]. Převážná většina je skládkována nebo se páli. Ve spalovnách každoročně končí statisíce tun kvalitních a využitelných materiálů. Důsledkem je nejen zbytečné plýtvání druhotnými surovinami, ale také vyšší toxické znečištění.

Přitom rozvoj spaloven podkopává snahu o zvýšení recyklace, která u nás kulhá daleko pozadu za evropskými sousedy. V České republice se recykluje pouze asi 12 % odpadků [21]. Důsledkem je nesmyslné plýtvání ekonomickými zdroji i zbytečné ekologické škody. Zato v Německu nebo Rakousku recyklují už přes 50 %, stejně jako v řadě dalších zemí.

Zbytečné, toxické a drahé pálení druhotných surovin je paradoxně nepřímo dotováno státem. Zatímco totiž za skládkování se hradí poplatky, na spalovny se žádná podobná úhrada nevztahuje. Osvození spaloven od poplatků motivuje

města, obce a kraje, aby namísto lepšího třídění odpadu a recyklace investovaly do pálení.

■ Popis programu

Základní poplatek za skládkování tuny komunálního odpadu činí 300 korun. Do roku 2009 postupně stoupne na 500 Kč. Spalovny jsou od obdobných poplatků nesmyslně osvobozeny. Přitom v řadě evropských států se za pálení odpadu také hradí poplatek, byť obvykle poněkud nižší než za ukládání na skládku. Totéž platí pro nebezpečné odpady.

■ Kdo za program odpovídá

Spalovny jsou z poplatků vyňaty zákonem.

■ Kolik program stojí

Ztráta pro daňové poplatníky záleží na tom, jak vysoké poplatky by byly stanoveny. V případě, že by sazba činila polovinu poplatku za skládkování, výnos z nyní provozovaných spaloven by v roce 2003 činil 40 milionů korun za necelých 406 milionů tun spálených komunálních odpadů [63]. Pokud bychom vzali v úvahu také spalování nebezpečného odpadu, kde se také měří dvojnásobným metrem, bude částka asi dvojnásobná.

■ Ekologické škody

Spalovny ničí statisíce tun druhotných surovin, včetně papíru, hliníku, dřeva, kom-

postovatelného biologického odpadu či plastů. Zvyšují se tedy nároky na těžbu přírodních materiálů, spotřebu energie i znečištění ze zpracování. Každý kilogram spáleného odpadu znamená více pokácených stromů, více povrchových dolů, více toxických látek a větší exhalace oxidu uhličitého – hlavní příčiny globálních změn podnebí. Recyklace odpadu by umožnila velké množství druhotných surovin opět využít. Výstavba spaloven ji však podkopává. Dochází jen k přesunu odpadů z jednoho způsobu odstranění (skládky) k jinému (spalovny).

Na každou spálenou tunu odpadků vzniká asi 300 kilogramů toxického popela, který musí být uložen na speciálně zabezpečených skládkách. Pálení způsobuje značné exhalace oxidu uhličitého, hlavní příčiny globálních změn podnebí.

Spalovny k tomu významně přispívají k celkovým exhalacím kadmia, rtuti a dalších těžkých kovů, polychlorovaných organických sloučenin (tzv. POPs) a jiných toxických látek. Lidem žijícím v okolních obcích zaznamenali významný nárůst rakoviny hrtnu [64], plic [65], žaludku a jater [66] a častější případy narození dvojčat [67]. Ale tyto studie jsou problematické: výsledky mohou totiž ovlivňovat jiné zdroje znečištění, včetně starších. Proto bývá obtížné určit příčinu onemocnění.

Zavedení poplatku navíc motivuje spalovny, aby pálily jen výhřevné odpady. Nebude se tedy zbytečně pálit vlhký biologický

odpad, který je výhodnější kompostovat a vrátit do půdy – zemi se tak vrací živiny a klesá eroze.

■ Zájem daňových poplatníků

Není žádný důvod, proč by spalovny měly mít nulové poplatky. Jsou stejně jako skládky zařízeními k odstraňování odpadů, tedy alternativou k recyklaci. Dostávají tak zvláštní státní podporu, která je nespravedlivě zvýhodňuje. Daňové poplatníky připravuje o 40 milionů korun ročně, které by mohli investovat do lepších recyklačních služeb pro domy a byty. Právě špatná úroveň těchto služeb je příčinou, proč třídění odpadu u nás dosahuje poměrně slabých výsledků ve srovnání s řadou států Evropské unie.

Ministerstvo životního prostředí spočítalo, že bude-li vládní odpadová strategie postavena na vysoké recyklaci kombinované s technologií mechanicko-biologického zpracování zbytkového odpadu, investiční i provozní náklady jsou nižší, než pokud by vsadila na stavbu nových spaloven [68]. Jen na investičních nákladech ušetříme 1,6-6,6 miliard korun. Recyklace miliónu tun odpadu vytvoří kolem 400-590 pracovních míst, zatímco jeho spálení pouze 100-290 [69].

Studie na řadě případů z různých odvětví ukazuje, že některé dotační programy, daňové úlevy a státní podpory v důsledku zvyšují znečištění a poškozování krajiny.

V řadě případů jsou podpory evidentně pochybené. Například zemědělcům lze bezesporu pomoci jinak, než právě opatřením, které zlevňuje naftu a tím motivuje ke větší spotřebě, vyšším emisím a používání méně efektivní mechanizace. Také daňové úlevy pro leteckou dopravu, nejšpinavější způsob přepravy, lze jen těžko rozumně zdůvodnit.

Navíc utracenou korunu už nelze použít jinak, třeba efektivněji – ekonomové tomu říkají náklady příležitosti. Pokud se například vynaloží na podporu těžby uhlí, není už možné jimi financovat jiné opatření, které by třeba za stejnou částku vytvořilo více pracovních míst a nezpůsobilo přitom ekologické škody.

Ve zprávách NKÚ se často objevují výhrady ke způsobu zadávání a vyhodnocování veřejných podpor. Skoro v žádném dotačním programu neexistuje účinná zpětná vazba, která by prověřovala skutečné náklady (včetně ekologických škod) s přínosy, a tudíž umožnila opravdu posoudit jeho potřebnost a oprávněnost.

Konečně se také v této studii na více místech opět objevuje téma rentability veřejných podpor, například některých dopravních staveb. Pokud se dotace nebo projekt nevyplácí, je z hlediska veřejného zájmu dvojnásobně chybná: nestaví proti sobě ekonomický přínos a ekologickou škodu, nýbrž způsobuje

dvoji ztrátu. Panuje vážné podezření, že třeba spor o kanalizaci dolního Labe by mohlo ukončit solidní posouzení hospodářské smysluplnosti projektu.

Považujeme proto za nezbytné:

- Provést podrobnou revizi dotačních programů i dalších veřejných podpor a hodnocení jejich ekologických dopadů, včetně doporučení k odstranění kontraproduktivních subvencí. Společnou odpovědnost za toto hodnocení by měli nést ministři financí a životního prostředí. Součástí revize by mělo být doporučení, jak s jednotlivými podporami naložit (zrušit, reformovat, stanovit ekologická kritéria).
- Zavést mechanismus, který by zajistil posuzování ekologických dopadů všech nově zřizovaných veřejných podpor. Doporučujeme, aby návrh tohoto mechanismu byl opět úkolem ministrů financí a životního prostředí.“
- Vyhodnocovat ekonomickou návratnost vynaložených prostředků u veřejných podpor, zejména u takových projektů a programů, u kterých lze očekávat významnější ekologické dopady.

Prameny

- [1]** Myers, N., et Kent, J.: Perverse subsidies. How tax dollars can undercut the environment and the economy, Island Press, Washington-Covelo-London 2001
- [2]** Myers, N. (1998): Lifting the veil on perverse subsidies, *Nature* 392: 327-328
- [3]** Reforming coal and electricity subsidies. Annex I Expert Group on the UNFCCC working paper no. 2, OECD, Paris 1997
- [4]** Anderson, K., et McKibbin, W.J.: Reducing coal subsidies and trade barriers: their contribution to greenhouse gas abatement. Brookings discussion papers in international economics No. 135, Brookings Institute 1997
- [5]** Seiche, M.: Stop subsidies polluting the world. Recommendations for phasing-out and redesigning environmentally harmful subsidies, European Environmental Bureau, Brussels 2004
- [6]** Savage, M., Baruya, P., et Cunningham, J.: Energy subsidies in the European Union: a brief overview. EEA Technical Report 1, European Environment Agency, Copenhagen 2004
- [7]** Donald, P.F., Green, R.E., et Heath, M.F. (2001): Agricultural intensification and the collapse of Europe's farmland bird populations, *Proceedings of the Royal Society of London* 268: 25-29
- [8]** Bagnoli, R.: Perverse incentives in biodiversity loss, OECD, Paris 2003
- [9]** Steenblik, R.P.: Previous multilateral efforts to discipline subsidies to natural resource based industries. OECD 1998
- [10]** Nayak, N., Pica, E., et Roder, A. (eds.): Green scissors 2004. Cutting wasteful & environmentally harmful spending, Friends of the Earth-Taxpayers for Common Sense-U.S. Public Interest Research Group, Washington D.C. 2004
- [11]** Žák, M. a kol.: Velká ekonomická encyklopedie, Linde, Praha 1999
- [12]** zákon č. 59/2000 Sb., o veřejné podpoře
- [13]** Improving the environment through reducing subsidies, OECD, Paris 1998
- [14]** Výroční zpráva o veřejné podpoře v České republice za rok 2003, Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, Brno 2004
- [15]** Florian, M.: Analýza dotací v energetice, SEVEN pro Greenpeace, Praha 1999
- [16]** Bezpečně na vrchol. Výroční zpráva 2003, Exportní garanční a pojišťovací společnost, Praha 2004
- [17]** Surovinové zdroje České republiky - nerostné suroviny (stav 2003). Česká geologická služba-Geofond/Ministerstvo životního prostředí, Praha 2004
- [18]** Goerlick, S.: Small is beautiful, big is subsidised. How our taxes contribute to social and environmental breakdown, International Society for Ecology and Culture, Dartington/Berkeley 1998
- [19]** usnesení vlády č. 974/2004 ze 6.10.2004
- [20]** Podnikatelský záměr: Rozvoj těžby, zpracování lignitu a navazující programy společnosti Lignit Hodonin, s.r.o, Lignit Hodonin, Hodonin 2004
- [21]** Zpráva o životním prostředí České republiky v roce 2003, MŽP, Praha 2004
- [22]** CzechInvest: Průmyslové zóny, www.czechinvest.cz/web/pwci.nsf/pages/9FE11131D9207297C1256EC200299A41?OpenDocument, 10.12.2004
- [23]** Program na podporu rozvoje průmyslových zón: Pravidla programu. Příloha B1: Investiční záměr – příprava průmyslových zón, CzechInvest, Praha 2004
- [24]** CzechInvest: Strategie agentury CzechInvest na období 2004-2006, [www.czechinvest.cz/web/pwci.nsf/dwnl/7BEFD296837A4FDBC1256F2400454244/\\$File/Strategie%20CzechInvestu.pdf](http://www.czechinvest.cz/web/pwci.nsf/dwnl/7BEFD296837A4FDBC1256F2400454244/$File/Strategie%20CzechInvestu.pdf), 10.12.2004
- [25]** tisková zpráva CzechInvest, 26.10.2004
- [26]** Věstník NKU 03/31 Prostředky státního rozpočtu poskytované na zainvestování průmyslových zón: 194-204
- [27]** Horizontální plán rozvoje venkova, Ministerstvo zemědělství, Praha 2003
- [28]** Národní lesnický program, Ministerstvo zemědělství, Praha 2003
- [29]** Programový dodatek k Operačnímu programu "Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství", Ministerstvo zemědělství, Praha 2004
- [30]** Konečný, M., Matoušek, L., et Kotecký, V.: Ekologické dopady Společné zemědělské politiky a vstupu do EU v českém zemědělství, Hnutí DUHA, Brno 2004
- [31]** Operační program "Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství", Ministerstvo zemědělství, Praha 2004

- [32]** Watkins, K., et Fowler, P.: Rigged rules and double standards: trade, globalisation, and the fight against poverty, Oxfam International, London 2001
- [33]** Situační a výhledová zpráva cukrovka – cukr, Ministerstvo zemědělství, Praha 2004
- [34]** Státní rostlinolékařská správa: Česká republika – Spotřeba účinných látek v roce 2003 (kg, l/ha), http://tesnov.srs.cz/Srs/Spov_Vyk/Spotreba03/ucinne_latky_ha.htm, 1.2.2005
- [35]** SRS: Česká republika – Spotřeba účinných látek v roce 2003 (kg, l), http://tesnov.srs.cz/Srs/Spov_Vyk/Spotreba03/ucinne_latky_abc.htm, 1.2.2005
- [36]** Kotecký, V.: Rizika pesticidů s endokrinními účinky: srovnání přístupů a řešení v České republice a Německu, Hnutí DUHA, Brno 2003
- [37]** Sugar and the environment: encouraging better management practices in sugar production and processing, WWF, Goldaming/Zeist 2004
- [38]** Zásady, kterými se stanovují podmínky pro poskytování dotací pro rok 2005 na základě § 2 a § 2d zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství, Ministerstvo zemědělství, Praha 2005
- [39]** Alternativní státní rozpočet České republiky pro rok 2004 s výhledem do roku 2013, Společnost pro trvale udržitelný život, Praha 2003
- [40]** Aviation and the global atmosphere: summary for policymakers, Intergovernmental Panel on Climate Change, Geneva 1999
- [41]** Fott, P., Pretel, J., Vácha, D., Neužil, V., et Bláha, J.: Národní zpráva České republiky o inventarizaci emisí skleníkových plynů (emisní inventura 2001), Český hydrometeorologický ústav, Praha 2003
- [42]** Zemědělství 2003, Ministerstvo zemědělství, Praha 2004
- [43]** Pastorek, Z., et Syrový, O.: Objektizace normativů spotřeby pohonných hmot a energie na výrobu zemědělských produktů a tvorba jejich databáze. Výzkumný projekt Ministerstva zemědělství QC 0009, 2001
- [44]** Závěrečná zpráva z řešení projektu VaV/320/1/01 Analýza veřejných podpor s negativním vlivem na životní prostředí a podpor, které nejsou v souladu s principem udržitelného rozvoje, Ministerstvo životního prostředí, Praha 2002
- [45]** Věstník NKÚ 01/15: Finanční prostředky poskytované na provoz, údržbu a rozvoj vodních cest: 301-305
- [46]** Czech Republic: Enhancing the prospects for growth with financial stability, World Bank, Washington D.C. 2001
- [47]** Kanál Dunaj-Odra-Labe: příležitost, nebo hrozba, Hnutí DUHA/CEE Bankwatch Network, Brno 2004
- [48]** Čábelka, J., et Ptáček, F. (2000): Vodní doprava v IV. transevropském koridoru se zaměřením na úsek Střekov- státní hranice
- [49]** tisková zpráva Ministerstva životního prostředí, 18.5.2004
- [50]** Posouzení koncepce Ministerstva dopravy Návrh rozvoje dopravních sítí v ČR do roku 2010 z hlediska vlivů na životní prostředí (ve smyslu § 14 zákona ČNR č. 244/1992 Sb.), Ústav aplikované ekologie LF ČZU, Kostelec nad Černými lesy 1999
- [51]** Návrh rozvoje dopravních sítí v České republice do roku 2010, Ministerstvo dopravy, Praha 1999
- [52]** usnesení vlády č. 145/2001: Harmonogram a finanční zajištění realizace Návrhu rozvoje dopravních sítí do roku 2010, 14.2.2001
- [53]** Příbyl, P., et Kotecký, V.: Sektor dopravy v České republice a jeho ekologické souvislosti. Příspěvek Hnutí DUHA k přípravě koncepce dopravní politiky, Hnutí DUHA, Brno 1997
- [54]** Finanční prostředky vynaložené na rozvoj dopravních sítí v České republice, Věstník NKÚ č. 2, července 2003
- [55]** Kurfürst, P. (ed.): Jak dálnice (ne)prospívají regionálnímu rozvoji, Program energetických úspor – Český a slovenský dopravní klub, Praha-Brno 1999
- [56]** Hey, C., Pfeiffer, T., et Topan, A.: The economic impact of motorways in the peripheral regions of the EU. A literature survey for the Royal Society for the Protection of Birds and BirdLife International, EURES – Institute for Regional Studies in Europe, Freiburg 1996
- [57]** McKinnon, A.: The contribution of road construction to economic development, in: Roads and economy, European Federation for Transport and Environment – Centre for Energy Conservation and Environmental Technology, Brussels-Delft 1996
- [58]** Impact of transport infrastructure investment on regional development, OECD, Paris 2002
- [59]** Kučera, P., et Václavík, R.: Studie silnice R28 pro trasu E55 v poloze Most-Freiberg (alternativní návrh k dálnici D8+A17 Lovosice-Pirna), Brno 1998
- [60]** Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky, Ministerstvo životního prostředí, Praha 1998
- [61]** Pithart, D., Prach, K., Simon, O., et Hartvich, P.: Přirozené rozlivy v nivách řek. In: Prach, K., et Pithart, D. (eds.): Ekologické funkce a hospodaření v říčních nivách, MŽP, Praha 2003
- [62]** Simon, O., et Sucharda, M.: Vliv hospodaření v krajíně na průběh a účinek povodní: přehled problémů a doporučená opatření, Hnutí DUHA, Brno 2003
- [63]** Výpočet podle: Český hydrometeorologický ústav: Seznam spaloven odpadů v ČR, www.chmi.cz/uocco/emise/spalovny/index.html, 15.1.2005
- [64]** Michelozzi, P. et al. (1998): Small area study of mortality among people living near multiple sources of air pollution, Occupational and Environmental Medicine, 55: 611-615
- [65]** Biggeri, A. et al. (1994): Air pollution and lung cancer in Trieste, Italy: spatial analysis of risk as a function of distance from sources, Environmental Health Perspectives 104: 750-754
- [66]** Elliott, P. et al. (1996): Cancer incidence near municipal solid waste incinerators in Great Britain, British Journal of Cancer, 73: 702-710
- [67]** Lloyd, O., L. et al. (1988): Twinning in human populations and in cattle exposed to air pollution from incinerators, British Medical Journal 45: 556-560
- [68]** Směrná část Plánu odpadového hospodářství, verze 2.4., Ministerstvo životního prostředí, Praha 2002
- [69]** Kotecký, V.: Čistá práce. Přínosy ekologických opatření pro zaměstnanost a ekonomiku, Hnutí DUHA, Brno 2003

České perverzní dotace

Analýza veřejných podpor
s negativním dopadem na životní prostředí

Zpracovali: Vojtěch Kotecký a Jaroslav Klusák
Praha-Brno, duben 2005

Publikace byla zpracována na základě podkladové technické studie:
Klusák, J.: Analýza veřejných podpor s negativním vlivem na životní
prostředí, Porsenna o.p.s. pro Zelený kruh a Hnutí DUHA,
Praha 2004, a dalších vstupních analýz M. Patrika, M. Konečného
a V. Berdy.

Podkladovou studii si stáhněte na www.zelenykruh.cz/APEL

Vydal Zelený kruh a Hnutí DUHA v edici APEL.

Kontakt: www.zelenykruh.cz/APEL

Zelený kruh
Lublaňská 18
120 00 Praha 2
www.zelenykruh.cz

Hnutí DUHA
Bratislavská 31
602 00 Brno
www.hnutiduha.cz

Tisk: Boom Tisk Kolín
Vytlačeno na recyklovaném papíře.

ISBN 80-239-4730-3

České perverzní dotace

Analýza veřejných podpor
s negativním dopadem na životní prostředí

Vydal Zelený kruh a Hnutí DUHA v edici APEL.